

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Θεσσαλονίκη

Διπλωματική εργασία:

«Διάσπαση Κρατών:

Η περίπτωση Υεμένης και Λιβύης»

Επιβλέπων Καθηγητής: Δρ. Κουσκουβέλης Ηλίας
Μέλος εξεταστικής επιτροπής: Δρ. Μακρής Σπυρίδων

Φοιτήτρια Μεταπτυχιακού Προγράμματος & Συγγραφέας:

Βέκη Παρασκευή

mad19019

Δεκέμβριος 2021

(ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ)

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτή την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου.»

Η ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ:

Παρασκευή Βέκη

(ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	ΣΕΛ. 5
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	ΣΕΛ. 7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	ΣΕΛ. 10
1 ΘΕΩΡΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ – ΘΕΩΡΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	ΣΕΛ. 13
1.1 ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	ΣΕΛ. 14
2 Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΥΕΜΕΝΗΣ	ΣΕΛ. 21
2.1 ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ. 21
2.1.1 ΣΧΕΣΗ ΦΥΛΕΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	ΣΕΛ. 27
2.1.2 ΦΥΛΕΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΦΕΝΤΕΡΑΛΙΣΜΟΣ	ΣΕΛ. 28
2.2 ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ	ΣΕΛ. 31
2.2.1 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ	ΣΕΛ. 33
2.2.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ	ΣΕΛ. 36
2.3 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ. 41
3. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ	ΣΕΛ. 45
3.1 ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ	ΣΕΛ. 45
3.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ	ΣΕΛ. 47
3.1.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ	ΣΕΛ. 48
3.2 ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ	ΣΕΛ. 50
3.2.1 ΤΥΠΟΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ	ΣΕΛ. 52
3.2.2 ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ	ΣΕΛ. 54
3.3 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ	ΣΕΛ. 56
3.3.1 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ	ΣΕΛ. 57
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ	ΣΕΛ. 60
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	ΣΕΛ. 65

(ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ)

(ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία επιλέχθηκε με σκοπό μια βαθύτερη ανάγκη εύρεσης των αιτών που οδήγησαν ορισμένα κράτη, στην συγκεκριμένη περίπτωση την Υεμένη και τη Λιβύη, στην εσωτερική τους διάσπαση. Εξίσου ενδιαφέρουσα πτυχή αυτών των περιπτώσεων στάθηκε το γεγονός ότι άλλα κράτη που υπέστησαν διάσπαση κατάφεραν με σχετική ευκολία να οδηγηθούν προς την ενοποίηση υιοθετώντας ανάλογα μοντέλα Ολοκλήρωσης. Για αυτόν τον λόγο η Θεωρία Ολοκλήρωσης αποτελεί «κλειδί» στη συγκεκριμένη εκπόνηση καθώς λειτουργεί σαν οδηγός που θα καθορίσει τις πιθανότητες ολοκλήρωσης ή ενοποίησης, με απλά λόγια, των κρατών που επιλέχθηκαν. Χάρη στην εργασία αυτή και μέσω της συνεχούς διερεύνησης πηγών από διεθνή και εγχωρία βιβλιογραφία, έρευνες και άρθρα παγκόσμιας εμβέλειας, ευχής έργον θα ήταν να προστεθεί ένα λιθαράκι στις προσπάθειες που γίνονται έως και σήμερα για να βρεθούν απαντήσεις στα περίπλοκα ερωτήματα που θέτει η περιπλοκότητα των κρατών παρόμοιων της Υεμένης και της Λιβύης. Σαφώς και υπήρξαν δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν κατά τη διάρκεια εκπόνησης της εργασίας, καθώς η ανάλυση φυλετικών, θεσμικών και πολιτισμικών χαρακτηριστικών σε συνδυασμό με την Θεωρία Ολοκλήρωσης δεν έχει προηγηθεί με όμοια μέθοδο. Παρόλα αυτά τα προβλήματα που παρουσιάστηκαν λειτούργησαν ως κινητήρια δύναμή για να συνεχιστεί και να ολοκληρωθεί η έρευνα.

Τις θερμές ευχαριστίες μου στον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής εργασίας μου κ. Κουσκουβέλη Ηλία ο οποίος μου εμπιστεύτηκε ένα τόσο δύσκολό αλλά ταυτόχρονα ενδιαφέρον θέμα για να αναλύσω και εξίσου θερμές ευχαριστίες στους γονείς μου Ελένη και Χριστόφορο που παρά τις δυσκολίες με υποστήριξαν και πίστεψαν στις δυνατότητες μου και τέλος στον θείο μου Γιάννη που χάρη σε αυτόν και στις γνώσεις του, μου δόθηκε η ευκαιρία από νεαρή ηλικία να ανακαλύψω το ενδιαφέρον μου για την σύγχρονη ιστορία, την εσωτερική και διεθνή πολιτική και εντέλει να επιλέξω το συγκεκριμένο μεταπτυχιακό.

Βέκη Παρασκευή,

17 Δεκεμβρίου 2021

(ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Διάσπαση των κρατών αποτελεί ένα μείζον ζήτημα των τελευταίων δεκαετιών το οποίο έχει απασχολήσει έντονα την διεθνή κοινότητα και την έχει ωθήσει στην εύρεση μεθόδων και λύσεων που αποσκοπούν στην επανένωση αυτών των κρατών. Η Υεμένη και η Λιβύη αποτέλεσαν και συνεχίζουν να αποτελούν πεδίο διερεύνησης καθώς η συνολικές διαταραχές που παρουσιάστηκαν και ώθησαν τα κράτη αυτά στη διάσπαση επηρεάζουν όχι μόνο το μέλλον τους αλλά και το μέλλον περιφερειακών και ευρύτερων κρατών. Βασισμένη η εργασία σε συγκεκριμένες Θεωρίες Ολοκλήρωσης ή αλλιώς Ενοποίησης με πιο απλά λόγια, θα ακολουθήσει μια προσπάθεια ανάλυσης της θεωρίας αυτής και των στοχαστικών της ρευμάτων, προσεγγίζοντας ανά κεφάλαιο ξεχωριστά την κάθε χώρα και τις προβληματικές της παραμέτρους.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε τρία κεφάλαια για λόγους κατανόησης και συγκέντρωσης ιδεών και πορισμάτων, τα οποία ενσωματώνουν με τη σειρά τους ενότητες η οποίες εμβαθύνουν στην ανάλυση των θεμάτων που πηγάζουν και εν συνεχεία αποτελούν τον ιστό για την απόδοση ενός συμπεράσματος. Πιο συγκεκριμένα, στο Πρώτο Κεφάλαιο λαμβάνει χώρα η παρουσίαση των Στοχαστικών Ρευμάτων της Θεωρίας Ολοκλήρωσης. Η θεωρία αυτή αποτελεί άξονα και οδηγό της εργασίας διότι χάρη στη μελέτη αυτής προκύπτει ο τρόπος με τον οποίο ένα κράτος υπό διάσπαση μπορεί να εκκινήσει τις διαδικασίες επανασυγκρότησης και εντέλει ολοκλήρωσης το οποίο είναι και το ζητούμενο. Η ανάλυση όλων των στοχαστικών ρευμάτων κρίνεται απαραίτητη, έτσι ώστε ο αναγνώστης να έχει πλήρη εικόνα της θεωρίας, παρόλο που στην εφαρμογή της επάνω στα κρατικά μοντέλα, όπως και θα παρουσιαστεί παρακάτω, γίνεται χρήση ενός στοχαστικού ρεύματος, σύμφωνα πάντα με τη έρευνα και τη βιβλιογραφία. Στο Δεύτερο Κεφάλαιο παρουσιάζεται πρώτο σε σειρά το κράτος της Υεμένης, εντός του οποίου θα γίνει διαχωρισμός σε τρία κύρια χαρακτηριστικά τα οποία αποτελούν ταυτόχρονα ξεχωριστές θεματικές ενότητες. Αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ο φυλετικός παράγοντας, το θεσμικό πλαίσιο και η πολιτισμική ταυτότητα, τα οποία αναλύονται σε μια προσπάθεια ανάδειξης των προβλημάτων που παρουσιάζουν, των εμποδίων που προκαλούν αλλά και των δυσκολιών που επιδέχονται. Παρόμοια τακτική ακολουθείται και στο Τρίτο Κεφάλαιο με τη διαφορά ότι τη θέση της Υεμένης παίρνει το κράτος της Λιβύης. Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται εξίσου αναλυτικά η φυλετική κατάσταση, ο ρόλος των θεσμών και η πολιτισμική πτυχή με έμφαση στον θρησκευτικό παράγοντα. Όπως γίνεται εμφανές, η προσέγγιση αυτού του μοντέλου ανάλυσης των δύο κρατών βασίζεται σε τρεις πυλώνες οι οποίοι θεωρούνται κομβικοί για την ανάγκη έναρξης διαδικασιών ολοκλήρωσης. Ελλείπει αυτών, δεν μπορεί να γίνει πλήρως κατανοητή η εικόνα των δύο κρατών και είναι δύσκολο να γίνει αντιληπτό το επίπεδο που περιπλέκονται αυτοί οι παράγοντες μεταξύ

τους και η επιρροή που ασκούν σε κρατικό επίπεδο αλλά και διεθνές επίπεδο. Σε τελικό στάδιο, τα συμπεράσματα θα παρουσιαστούν με ένα σαφή και καθαρό τρόπο ο οποίος θα λειτουργήσει ως μια πρόταση για μελλοντική επίτευξη του στόχου, δηλαδή την ολοκλήρωση των κρατών που παρουσιάστηκαν. Βάση ενός μοντέλου Ολοκλήρωσης, αυτό του Φεντεραλισμού θα γίνει μια προσπάθεια ενσωμάτωσης των προβληματικών παραγόντων έτσι ώστε η Υεμένη και η Λιβύη να φτάσουν πιο κοντά στο επιθυμητό σκοπό της ενοποίησης. Γι αυτό το λόγο ορισμένες βασικές συστάσεις προερχόμενες από την ανάλυση που προέκυψε θα κλείσουν την παρούσα εργασία.

Σκοπός της εργασίας είναι, επομένως, η ανάδειξη τριών κρίσιμων και αμφίροπων παραγόντων που τυχαίνει να αποτελούν κοινό χαρακτηριστικό και για τα δύο κράτη και η προσπάθεια εύρεσης τρόπων συνεργασίας τους με το κράτος για ομαλοποίηση και σταθερότητα και τελικώς ενεργοποίησης των διαδικασιών Ολοκλήρωσης. Να τονιστεί το γεγονός ότι η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία διαφέρει από παρεμφερείς εκπονήσεις οι οποίες έχουν σκοπό να αναδείξουν την προβληματική κατάσταση που βιώνουν τα συγκεκριμένα κράτη και τους λόγους που έχουν επέλθει σε τέτοια δυσμενή θέση, καθώς η παρούσα εκπόνηση αποτελεί μια προσπάθεια δημιουργίας ενός πάζλ του οποίου τα κομμάτια είναι συγκεκριμένα εσωτερικά χαρακτηριστικά που στην τελική τους και εάν ενωθούν τότε ίσως γίνει πραγματικότητα η επιτυχής εφαρμογή της Θεωρίας Ολοκλήρωσης σε κρατικό επίπεδο.

(ΣΕΛΙΔΑ ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ)

1. ΘΕΩΡΙΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ – ΘΕΩΡΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Η λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είναι αναμφίβολα στενά συνυφασμένη με το φαινόμενο της αποικιοποίησης. Το φαινόμενο αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη συνεχή δημιουργία κρατών και κατ' επέκταση κυβερνητικών και μη δρώντων στο Διεθνές Σύστημα αποτελώντας γενέτειρα ενός ευρύτερου διαχρονικού προβλήματος, αυτό της αδυναμίας επιβίωσης των κρατών ερήμην διακρατικών συνεργασιών. Ο όρος "Ολοκλήρωση" (Integration) ή αλλιώς "Ενοποίηση", αναφέρεται στο φαινόμενο αυτό κατά το οποίο μια μονάδα ανθρώπινης κοινωνικής οργάνωσης ενοποιείται με κάποια άλλη¹. Με την εμφάνιση του σύγχρονου κράτους, μεγάλοι θεωρητικοί όπως ο Thomas Hobbes, ο John Locke, ο Jean-Jacques Rousseau, ο Karl Marx και ο Johannes Althusius επιδίωξαν να θέσουν το ευρύτερο πλαίσιο ερμηνείας των θεωριών ολοκλήρωσης βασιζόμενοι στις δομές των νέων κρατών, γνωστές και ως "Θεωρίες περί Κράτους" (Theories of the State). Μέσω των θεωριών αυτών, επιδιώκουμε να ερμηνεύσουμε την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων και κατ' επέκταση τις θεωρίες διεθνούς ολοκλήρωσης.

Η Διεθνής και περιφερειακή ολοκλήρωση είναι εξαιρετικά περίπλοκη υπόθεση. Δεχόμενοι ότι υπάρχει αντιθετική σχέση μεταξύ ολοκλήρωσης και ετερότητας, τότε «η προσπάθεια Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης συνδέεται άμεσα και ζωτικά με την αντιμετώπιση κάθε μορφής ετερότητας στο Διεθνές Σύστημα»². Επομένως, ένα εγχείρημα για τη δημιουργία μιας υποτιθέμενης διεθνούς ολοκλήρωσης απαιτεί την αλλαγή των υπαρχουσών κανονιστικών, αφού η ετερότητα είναι η μορφή που επικρατεί. Παρατηρείται, ότι απτή και σταθερή πολιτική ολοκλήρωση υπάρχει μόνο σε εθνικό-κρατικό επίπεδο. Συμπεραίνουμε σε αυτό το σημείο, ότι για την επίτευξη απόλυτης ολοκλήρωσης σε διακρατικό επίπεδο δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμη. Η ολοκλήρωση πιο συγκεκριμένα ορίζεται με όρους στόχου και διαδικασίας που ακολουθείται, ως «η απόκτηση εντός μίας περιοχής αίσθησης κοινότητας και θεσμών και πρακτικών, αρκετά ισχυρών και αρκετά ευρέων, που να διαβεβαιώνουν για μακρά περίοδο αξιόπιστες προσδοκίες για ειρηνική αλλαγή ανάμεσα στους πληθυσμούς της περιοχής αυτής.»³. Αυτή η τοποθέτηση διαφωτίζει αρκετά την περίπτωση της Υεμένης και της Λιβύης όσον αφορά την ολοκλήρωση σε

¹ Κουσκουβέλης Ηλίας Ι., "Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις" (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 435.

² Ήφαιστος Π., "Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης" (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 90.

³ Haas Ernst, "The Uniting of Europe", Stanford USA: Originally published by Stanford University Press: 2nd edition, 1958, p.23, διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf>

κρατικό επίπεδο. Στην περίπτωση της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴, η πολιτική ολοκλήρωση μπορεί να οριστεί ευρέως, ως «η διαδικασία, μέσω της οποίας πολιτικοί δρώντες σε πολλές διαφορετικές εθνικές τοποθεσίες πείθονται να στρέψουν την αφοσίωση, τις προσδοκίες και τις πολιτικές δραστηριότητες σε ένα νέο κέντρο, του οποίου οι θεσμοί έχουν ή απαιτούν δικαιοδοσία επί των προϋπαρχόντων εθνικών κρατών και θεωρείται είτε διαδικασία είτε μέσο». Ομοίως, η ίδια διαδικασία θα λέγαμε ότι μπορεί να εφαρμοστεί και σε κρατικό επίπεδο, ιδιαίτερα σε κράτη τα οποία διαθέτουν έναν αποκεντρωμένο μηχανισμό, διασπασμένο σε τοπικό επίπεδο και επιθυμούν την επαναδημιουργία ενός νέου κέντρου λήψης αποφάσεων.

1.1 ΣΤΟΧΑΣΤΙΚΑ ΡΕΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Οι κύριοι εκφραστές των θεωριών ολοκλήρωσης προέρχονται από τα εξής στοχαστικά ρεύματα⁵:

- Φεντεραλιστές (Federalists: Amitai Etzioni, Henry Brugman),
- Λειτουργιστές (Functionalists: David Mitrany),
- Νεολειτουργιστές (Neo-Functionalists: Ernst Haas, Philip Schmitter),
- Νεοφιλελεύθεροι (Neo-Liberals: Joseph Nye, Robert Keohane)

i) Αρχικά, όσον αφορά τον Φεντεραλισμό ή Κοινοτισμό (Ομοσπονδισμό για άλλους), ο όρος “κοινότητα” περιγράφει κοινωνικά μορφώματα ποικίλων δομών και διαφορετικής σύστασης. Κοινότητα μπορεί να είναι μια πόλη, μια εθνοτική ομάδα αλλά και η Ευρωπαϊκή Οικονομική κοινότητα. Ο Κοινοτισμός με κύριο εκφραστή του τον A. Etzioni, θέτει την ολοκλήρωση ως προϋπόθεση δημιουργίας της πολιτικής κοινότητας. Σε αυτή την περίπτωση, ολοκλήρωση υφίσταται μέσω του αποτελεσματικού ελέγχου στη χρήση βίας από την πολιτική κοινότητα, δηλαδή στη χρήση έννομης βίας. Μια ολοκληρωμένη πολιτική κοινότητα προϋποθέτει την ύπαρξη

---

⁴ Weiner Myron, *“Political Integration and Political Development”*, California: Wadsworth Publishing, 1967, σελ. 150.

⁵ Ηφαιστος, *“Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 135.

ενός κυρίαρχου κέντρου λήψης αποφάσεων το οποίο διανέμει αξίες και πηγές πλούτου και αποτελεί το κέντρο αναφοράς έναντι του οποίου αναγνωρίζονται πολιτικά συνειδητοποιημένοι πολίτες. Ο Κοινοτισμός του Etzioni προσφέρει το κριτήριο για την εξέταση ύπαρξης ή μη κοινότητας είτε σε εθνικό επίπεδο είτε σε υπερεθνικό, πιο συγκεκριμένα για την ύπαρξη ή μη ενός κέντρου που να διαθέτει κατ' αποκλειστικότητα την αρμοδιότητα άσκησης της εξουσίας. Ο Michael Taylor προσθέτει ότι απαραίτητο συστατικό των κοινοτήτων αποτελούν οι κοινές πεποιθήσεις και αξίες, οι οποίες συνδυάζονται με τη σχετική πυκνότητα της επικοινωνίας μεταξύ των μελών της κοινότητας. Επιπλέον, η κοινότητα θα πρέπει να εμπεριέχει άμεσες και πολύπλευρες σχέσεις μεταξύ των μελών της⁶. Εξίσου σημαντική ιδιότητα μιας κοινότητας είναι η αμοιβαιότητα μέσω διευθετήσεων, σχέσεων, συνεργασιών και αμοιβαίας βοήθειας. Τέλος, απαραίτητη προϋπόθεση για την ύπαρξη μιας ολοκληρωμένης κοινότητας είναι να καταφέρει να δημιουργήσει στα μέλη της το αίσθημα ότι ανήκουν σε μια ευρύτερη οργανωμένη δομή στα πλαίσια της οποίας επιβεβαιώνεται η ακεραιότητά τους⁷. Η μεταβολή από κοινοτική σύσταση σε ένα πολιτικά οργανωμένο κράτος ωθεί το τελευταίο στο να υιοθετήσει μηχανισμούς επιβίωσης, λόγου χάρη να οργανώσει τους στρατιωτικούς του μηχανισμούς και τους μηχανισμούς εθνικής άμυνας ευρύτερα, με απώτερο σκοπό να εξασφαλίσει τη συνέχεια του. Τέλος, σύμφωνα με τον Taylor, όλες οι κοινότητες παρουσιάζουν τάσεις διάσπασης οι οποίες μπορούν να αποτραπούν μέσω της παρουσίας μιας υγιούς ηγεσίας - “αυθεντίας” σε συνδυασμό με το “απειλητικό περιβάλλον”.

ii) Κύριος εκφραστής του Κλασικού Λειτουργισμού εμφανίζεται ο David Mitrany. Ο ίδιος, υπέρμαχος της ιδέας μια διεθνούς κυβέρνησης ομοσπονδιακού τύπου μακριά από το κρατοκεντρικό πρότυπο, υποστήριξε ότι η αύξουσα πολυπλοκότητα των πολιτικών συστημάτων είχε πολλαπλασιάσει τα τεχνικά, μη πολιτικά προβλήματα σε εθνικό επίπεδο. Απόρροια αυτού ήταν η αύξηση των προβλημάτων και σε διεθνές επίπεδο. Επομένως, σύμφωνα με τον Mitrany, ήταν αναγκαίο οι πολιτικοί να αναζητήσουν βοήθεια από τεχνοκράτες σε εθνικό επίπεδο και σε λειτουργικούς οργανισμούς σε διεθνές. Για να δικαιολογηθεί η αύξηση των οργανισμών ή η επέκταση των τομέων αρμοδιότητάς τους που προτείνει ο Mitrany σε υπερεθνικό επίπεδο, επινόησε το δόγμα των “διακλαδώσεων”. Βάσει αυτού του δόγματος, η ανάπτυξη συνεργασίας σε έναν τεχνικό τομέα οδηγεί στην επέκτασή της σε άλλους τεχνικούς τομείς⁸. Όπως αναφέρει ο Π.

---

⁶ Κουσκουβέλης, “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις», (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 440.

⁷ Taylor Michael, “Community, Anarchy and liberty”, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1982, διαθέσιμο στο: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/003232928201100420>

⁸ Κουσκουβέλης, “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 442-443.

Ήφαιστος, η θεωρία του Λειτουργισμού αποτελεί την πιο συγκροτημένη θεωρητική πρόταση για τη δημιουργία προϋποθέσεων διεθνούς συνεργασίας και τελικά συνθηκών διεθνούς πολιτικής ομοιογένειας προκειμένου να ικανοποιηθούν οι ανθρώπινες ανάγκες⁹. Αυτό για το οποίο ενδιαφέρεται ουσιαστικά ο λειτουργισμός είναι να δημιουργήσει όλες τις απαραίτητες προοπτικές διεθνούς ολοκλήρωσης στα πλαίσια εγκαθίδρυσης ενός “παγκόσμιου συστήματος ειρήνης”¹⁰. Συμπερασματικά, ο Mitraný επικεντρώνεται κυρίως στη διεθνή ολοκλήρωση και στις δυναμικές δημιουργίας συνθηκών διακρατικής συνεργασίας. Δεδομένου ότι η λειτουργική θεωρία αναπτύχθηκε εντός ενός ιδιαίτερου και βίαιου πολιτικού περιβάλλοντος, μεταξύ Α’ και Β’ Παγκοσμίου Πολέμου, αποτελεί κατεξοχήν ειρηνιστική θεωρία στόχος της οποίας είναι να εδραιωθεί η παγκόσμια ειρήνη. Έχοντας κατά νου ότι το διεθνές σύστημα αποτελείται από εγωκεντρικά κράτη τα οποία δρουν ανταγωνιστικά μεταξύ τους με σκοπό να επιβιώσουν αφενός και αφετέρου να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους, αυτό που προτείνει η θεωρία του λειτουργισμού είναι τα κράτη να εντοπίσουν τα κοινά τους συμφέροντα και βάσει αυτών να ενισχύσουν τη συνεργασία αναμεταξύ τους. Γίνεται αντιληπτό λοιπόν πως ο Mitraný ασχολείται ολοκληρωτικά με την επίτευξη της παγκόσμιας ολοκλήρωσης και όχι της περιφερειακής. Όντας υποστηρικτής της σημαντικότητας ύπαρξης διεθνών οργανισμών υποστηρίζει, ότι οι τελευταίοι είναι αρκετά ικανοί να επιλύσουν οικονομικά, πολιτικά και τεχνικά προβλήματα. Σε τελικό επίπεδο, το θεωρητικό ρεύμα του λειτουργισμού, αν και προσέφερε τις βάσεις πάνω στις οποίες εδράστηκε η διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δεν κατάφερε να δώσει κάποιες απαντήσεις στα μείζονα αίτια που προκαλούν το φαινόμενο του πολέμου και της αστάθειας, δεδομένα τα οποία παρέλειψε, πιστεύοντας ότι θα εξαλειφθούν μέσω των ωφελμιστικών αντίκτυπων που θα έχει η λειτουργική συνεργασία¹¹.

iii) Το μοντέλο του Νεολειτουργισμού αποτελεί ουσιαστικά επέκταση της λειτουργικής θεωρίας. Κατά τους υπέρμαχους του ρεύματος αυτού, η Ολοκλήρωση περιγράφει τη διαδικασία αύξησης τόσο της αλληλεπίδρασης όσο και της διαπλοκής των εθνικών συστημάτων σε βαθμό που τα όρια μεταξύ του συστήματος των διεθνών οργανισμών και του περιβάλλοντός που δημιουργείται από τα κράτη μέλη τους να μην είναι πλέον ορατά. Τα κράτη δηλαδή ακολουθούν μια πορεία κατά την οποία “παραιτούνται” από την επιθυμία να ασκούν εξωτερική και εσωτερική

---

⁹ Ήφαιστος, “Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 194.

¹⁰ Χρυσόχου Δημήτρης Ν, “Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης” (Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2015), σελ. 8.

¹¹ Ήφαιστος, “Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 196.

πολιτική σε σημαντικά ζητήματα ξεχωριστά το ένα από το άλλο και αναζητούν, αντίθετα, να παίρνουν κοινές αποφάσεις ή να εκχωρούν το δικαίωμα λήψης αποφάσεων σε νέα κεντρικά όργανα¹².

Τα κοινά σημεία που μπορούν να εντοπιστούν ανάμεσα στα δύο ρεύματα, αυτό του λειτουργισμού και του νεολειτουργισμού είναι τα εξής¹³:

1. Θεωρούν ότι το έθνος-κράτος είναι ένας θεσμός φθίνουσας πορείας.
2. Επικεντρώνονται στη συγκέντρωση και ανάδειξη οικονομικών συμφερόντων.
3. Η οικονομική ολοκλήρωση δεν πρέπει να συγχέεται με την πολιτική ολοκλήρωση.
4. Απορρίπτουν το κρατοκεντρικό μοντέλο και πλαισιώνουν την πλουραλιστική θεώρηση των διεθνών σχέσεων.

Ωστόσο τα δύο αυτά ρεύματα ολοκλήρωσης παρουσιάζουν και αρκετές σημαντικές αντιθέσεις, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

1. Ο νεολειτουργισμός είναι μία θεωρία περιφερειακής και όχι παγκόσμιας ολοκλήρωσης, η οποία περιγράφει τη διαδικασία ολοκλήρωσης στην Δυτική Ευρώπη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, χωρίς να αποτελεί μείζονα θεωρία ολοκλήρωσης, αλλά θεωρία πιθανόν εφαρμόσιμη στα πρότυπα συγκεκριμένου γεωγραφικού πεδίου.
2. Δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην δημιουργία θεσμών.
3. Αναγνωρίζει τον ουσιαστικό ρόλο των εθνικών κυβερνήσεων και των ελίτ και ταυτόχρονα τονίζει την πολιτική διάσταση της διαδικασίας ολοκλήρωσης.
4. Ο νεολειτουργισμός, συγκριτικά με τον λειτουργισμό, εμβαθύνει περισσότερο όσον αφορά την εξέταση των διαδικασιών ολοκλήρωσης και διαμόρφωσης πολιτικής.
5. Συμμερίζεται την πολιτική διάσταση και τις συνέπειες της ολοκλήρωσης, αλλά τα χρησιμοποιούμενα μέσα για την επίτευξη ολοκλήρωσης είναι μη πολιτικά.

---

¹² Κουσκουβέλης, "Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις", (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 444

¹³ G. Voskopoulos, "Transatlantic relations and European Integration-Realities and Dilemmas", (The ICFAI University Press, 2007), σελ. 10.

6. Επιπλέον δίνει έμφαση στον ρόλο των τεχνοκρατών που λαμβάνουν διάφορες αποφάσεις σε υπερεθνικές και εθνικές ενώσεις.
7. Οι νεολειτουργιστές αποσκοπούν, σε τελικό επίπεδο, στην δημιουργία ενός νέου κράτους μέσα από την ολοκλήρωση πολλών κυρίαρχων κρατών, ενώ σε αντίθεση οι λειτουργιστές δεν μιλούν για δημιουργία νέου κράτους, αλλά για την πραγμάτωση μιας λειτουργικής αρχής με ρυθμιστική εξουσία.
8. Πιστεύουν ότι πρωταρχικά εργαλεία της ολοκλήρωσης είναι οι οικονομικοί παράγοντες (σε εθνικό και μη πλαίσιο).
9. Ο νεολειτουργισμός δεν περιέχει έντονα ομοσπονδιακά στοιχεία στη θεωρία ολοκλήρωσης που προτείνει.
10. Εξίσου σημαντικό είναι η πίστη ότι η ολοκλήρωση επιτυγχάνεται μέσω του κοινού αισθήματος αξιών και ενιαίας κοινότητας, εφόσον αυτό πρώτα πραγματοποιηθεί στο στρώμα της ελίτ και έπειτα περάσει στο υπόλοιπο κοινωνικό στρώμα.
11. Τέλος κατά το ρεύμα του νεολειτουργισμού, η διαδικασία ολοκλήρωσης βρίσκεται σε πραγματική πορεία όταν οι ομοσπονδιακοί θεσμοί επηρεάζουν τα συμφέροντά ποικίλων ομάδων, οι οποίες με τη σειρά τους ανταποκρίνονται μέσω οργάνωσης και πίεσης για περισσότερη ολοκλήρωση. Αυτός ο αντίκτυπος αποτυπώνει την επέκταση της ολοκλήρωσης από ένα πεδίο/τομέα σε ένα άλλο, όταν οι ομάδες την αντιλαμβάνονται εντός του κοινού τους συμφέροντος.

Την κυρίαρχη θέση, όπως προκύπτει και από τα παραπάνω στοιχεία, από πλευράς μηχανισμών ολοκλήρωσης κατά τον E. Haas, έχει η έννοια της “διάχυσης” (spill-over). Η διαδικασία της διάχυσης προκύπτει αν “οι παράγοντες στη βάση της εμπνευσμένης από τα συμφέροντα τους αντίληψης επιθυμούν να προσαρμόσουν τα μαθήματα ολοκλήρωσης που πήραν σε ένα πλαίσιο σε έναν καινούργιο τομέα¹⁴”. Ωστόσο, η διαδικασία της διάχυσης δεν είναι απαραίτητο να συμβεί. Όπως υποστηρίζει ο Schmitter στην αναθεωρημένη θεωρία του νεολειτουργισμού (revised theory of Neofunctionalism), υπάρχουν διαφορετικές εκφάνσεις από την κλασική μορφή της διάχυσης:

- Εξάπλωση (Spill-around) κατά τον οποίο υφίσταται ο πολλαπλασιασμός λειτουργικά εξειδικευμένων ανεξάρτητων αλλά αυστηρά διακυβερνητικών θεσμών.

---

¹⁴ Κουσκουβέλης, “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 446-447.

- Ενδυνάμωση (Build-up) δηλαδή η παραχώρηση εξουσιών από τα κράτη μέλη μεγαλύτερης εξουσίας στον υπερεθνικό οργανισμό χωρίς να επεκτείνεται αυτός σε άλλους τομείς.
- Υποχώρηση (Spill-back) υποχώρηση τους εύρους των αρμοδιοτήτων και των εξουσιών ενός οργανισμού στην κατάσταση προ-ολοκλήρωσης.
- Περιχαράκωση (Retrenchment), αύξηση των περιπτώσεων όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται από κοινού με τη διακυβερνητική διαδικασία και ταυτόχρονα μείωση των εξουσιών του οργανισμού ολοκλήρωσης¹⁵

iv) Το επόμενο πολιτικό ρεύμα είναι αυτό του νεοφιλελευθερισμού. Η αξιοπιστία του νέου αυτού ρεύματος οφείλεται τόσο στο ότι ενσωμάτωσε σχεδόν πλήρως τις κεντρικές υποθέσεις του πολιτικού ρεαλισμού όσο και στις εξελίξεις μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (1980-1990). Η φιλελεύθερη σκέψη, μέσα από τις επιθέσεις κατά του πολιτικού ρεαλισμού που έλαβαν χώρα τη μεταπολεμική περίοδο, επηρεάστηκε τελικά από τον ίδιο, με αποτέλεσμα να αναδειχθεί μέσω αυτής της διαδικασίας-επιρροής το νεοφιλελεύθερο παράδειγμα. Παρόλο που το ρεύμα του νεοφιλελευθερισμού διαφύλαξε αρκετά βασικά στοιχεία του φιλελευθερισμού, ταυτόχρονα, υιοθέτησε ένα σημαντικό ιδεολογικό πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού. Εκφραστές του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος είναι ο Robert Keohane, ο Joseph Nye και ο Charles Kupchan οι οποίοι, αν και αρχικά αμφισβήτησαν τον ρεαλισμό που εμπεριέχονταν στα ρεύματα ολοκλήρωσης του λειτουργισμού, νεολειτουργισμού και αλληλεξάρτησης, έπειτα, κατά τις αρχές της δεκαετίας του 1990, ασπάστηκαν πολλά ιδεολογικά στοιχεία του ίδιου του ρεαλισμού, προσαρμοσμένα όμως σε μια νέα φιλοσοφική δομή που ευνοεί τα ηγεμονικά κράτη και ιδιαίτερα τις Η.Π.Α.

Οι θέσεις των νεοφιλελεύθερων διακρίνονται ως εξής:¹⁶

1. Δεν θεωρούν, κατ' ανάγκη, την κρατική κυριαρχία εμπόδιο για την ειρήνη και σταθερότητα στο Διεθνές Σύστημα.
2. Δεν αμφισβητούν τον ρόλο της κρατικής ισχύος και του εθνικού συμφέροντος στις διακρατικές σχέσεις
3. Δέχονται την εγγενή τάση για αύξηση της ισχύος.

¹⁵ Κουσκουβέλης, "Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις", (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 448-449.

¹⁶ Ήφαιστος, "Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης", (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 77.

Επομένως, είναι διακριτό πως οι νεοφιλελεύθεροι επιβεβαιώνουν την αξία των ρεαλιστικών θέσεων και επιδιώκουν να τις συνδυάσουν με κάποια φιλελεύθερα επιχειρήματα, με σκοπό να ενισχύεται ο ρόλος και η στρατηγική των ισχυρών κρατικών δρώντων του Διεθνούς Συστήματος. Επιπλέον, είναι γεγονός ότι όχι μόνο υιοθετούνται τα επιχειρήματα του ρεαλισμού περί ισχύος, αναρχίας και κρατικών συμφερόντων αλλά προτείνεται περαιτέρω πολιτική φιλοσοφία που προκρίνει τον ηγεμονικό ρόλο ως κυρίαρχη βάση κριτηρίων όπως:¹⁷

- Επιλογή του μικρότερου κακού,
- Αιτιολόγηση λόγω αναγκαιότητας
- Ο πολιτισμός (δηλαδή ο φιλελευθερισμός) δικαιούται να επεκτείνεται

Η επικράτηση λοιπόν του νεοφιλελεύθερου παραδείγματος δεν οφείλεται μόνο στην υιοθέτηση πολλών ρεαλιστικών ιδεολογιών αλλά και στο γεγονός ότι ο φιλελευθερισμός κατέστη ελκυστικός για τη στρατηγική ενός σύγχρονου ηγεμονικού κράτους το οποίο μέσω της ισχύος του μπορεί να επηρεάσει τις πολιτικές ελίτ, την κοινή γνώμη και τους διανοούμενους.

---

¹⁷ Ήφαιστος, “Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 79.

2. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΥΕΜΕΝΗΣ

2.1 ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΕΤΕΡΟΤΗΤΑ

Η Υεμένη είναι μια από τις χώρες της Μέσης Ανατολής με έντονη φυλετική δραστηριότητα. Ένα εξαιρετικά μεγάλο μέρος του πληθυσμού της ανήκει σε κάποια φυλετική ομάδα, κάτι που για πολλούς αποτελεί μέρος της εθνικής τους ταυτότητας. Ταυτόχρονα, η ανεξαρτησία των φυλών είναι αισθητά δυναμική εξαιτίας της έλλειψης κρατικού ελέγχου στις φυλετικές περιοχές και το κράτος της Υεμένης αποτελούμενο από μία έντονα πολυεπίπεδη φυλετική διαστρωμάτωση, είναι επιρρεπές σε μια ποικιλία εντάσεων μεταξύ παραδοσιακών και σύγχρονων μορφών διακυβέρνησης. Η φυλετική κοινωνία υπήρξε μια αποτελεσματική και διαρκής πηγή διακυβέρνησης για τους πληθυσμούς της βόρειας Υεμένης εδώ και χιλιετίες, παρέχοντας ασφάλεια, σταθερότητα αλλά και προβλεψιμότητα. Οι φυλετικές αρχές εξουσίας από την άλλη γνωρίζουν πλήρως τα χαρακτηριστικά της φυλής τους και της επικράτειάς τους και επομένως είναι εξοικειωμένοι με τις τοπικές αντιλήψεις περί δικαιοσύνης και αξιών. Οι πλούσιες και ανθεκτικές φυλετικές κοινωνικές δομές παρέχουν εξίσου έναν ισχυρό και ανθεκτικό κοινωνικό ιστό που προάγει την αλληλεγγύη και την κοινωνική δράση, ωστόσο μόνο σε εσωτερικό φυλετικό επίπεδο, καθώς σε κρατικό επίπεδο η κατάσταση παίρνει άλλη ροπή όπως θα δούμε παρακάτω.

Αρχικά ένας τρόπος να σκεφτούμε την έννοια της φυλής μπορεί να είναι μια μορφή κοινωνικής οργάνωσης με δικούς της ηθικούς κανόνες, σύστημα δικαιοσύνης και πολιτική. Αυτή η άποψη των φυλών εστιάζεται στις εσωτερικές υποθέσεις της φυλής και αφορά έθιμα χαρακτηριστικά.¹⁸ Ένας άλλος τρόπος σκέψης για τη λειτουργία των φυλών, μπορεί να είναι η ανεξάρτητη δύναμη και δυναμική τους σε σχέση με το κράτος. Αυτή η άποψη επικεντρώνεται στις «εξωτερικές σχέσεις» των φυλών με το υπόλοιπο ευρύ κοινωνικό φάσμα. Ένας τρίτος τρόπος σκέψης για τις φυλές ή τον φυλετισμό, αφορά μια ηθική ή σειρά πολιτικών αξιών σε ένα εθνικό πλαίσιο. Αυτή η άποψη εστιάζει στους τρόπους με τους οποίους ο φυλετισμός χρησιμοποιείται στην εθνική πολιτική για την δημιουργία μιας ξεχωριστής πολιτικής ατζέντας. Σχετικά με αυτήν την τρίτη άποψη, η ουσία επικεντρώνεται έμμεσα στο ρόλο που παίζουν ορισμένοι ηγέτες φυλών σε εθνικό επίπεδο. Οι ηγέτες αυτοί διαμορφώνουν ρόλους για τους ίδιους που δεν είναι

---

¹⁸ Schmitz Charles, "Understanding the Role of Tribes in Yemen", Combating Terrorism Center, Report, Volume 4, Issue 10, 2011, διαθέσιμο στο: <https://ctc.usma.edu/understanding-the-role-of-tribes-in-yemen>

«φυλετικοί» ακριβώς με την πρωταρχική έννοια της λέξης, αλλά είναι προσαρμοσμένοι και προορίζονται για ένα ανώτερο επίπεδο στην εθνική πολιτική σκηνή¹⁹.

Η αδυναμία ύπαρξης ενιαίας εθνικής ταυτότητας στην Υεμένη βασίζεται εν μέρει στο γεγονός ότι η πλειοψηφία των πολιτών, θεωρούν σημαντικότερη την προσήλωση σε ιδεολογικά πρότυπα όπως αυτό της πίστης στην οικογένεια και στην φυλή, παρά στις αρχές και αντιλήψεις που προβάλλονται από το κράτος της Υεμένης. Σε αυτό το σημείο μπορεί να σημειωθεί ότι οι έννοια της φυλής εμπλέκεται δυναμικά με την έννοια των άτυπων θεσμών, οι οποίοι τείνουν να υπερκαλύπτουν τους κρατικούς θεσμικούς πυλώνες, με αποτέλεσμα να υπάρχει μια σύγκρουση ιδεολογιών σε εσωτερικό επίπεδο. Είναι πραγματικότητα ότι η φυλετική ταυτότητα ήταν πάντοτε ισχυρή στον εθνικό ιστό της Υεμένης και οι φυλές λειτουργούσαν συχνά ως ανεξάρτητοι σχηματισμοί οι οποίοι ανά διαστήματα ήταν ελαφρώς συνδεδεμένοι με την εκάστοτε κεντρική αρχή. Η χώρα έως και σήμερα απαρτίζεται από διάφορες φυλετικές συμμαχίες (Tribal Confederations - Φυλετικές Συνομοσπονδίες), κάθε μια από τις οποίες περιλαμβάνει φυλές, φατρίες και οικογένειες. Ο καθορισμός του πιο ισχυρού είναι δύσκολος λόγω της σύνδεσης (intermarriage) μεταξύ τους και της συνεχούς εναλλαγής συμμαχιών ανά χρονικά διαστήματα. Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης εργασίας και για μια πιο πραγματική εικόνα της φυλετικής κατάστασης στην Υεμένη θα παρουσιαστούν συνοπτικά τέσσερις από τις βασικότερες φυλές - με σειρά βαθμού δυναμικότητας και επιρροής εντός των φυλών αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο - οι οποίες έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις πολιτικοκοινωνικές εξελίξεις της Υεμένης²⁰:

- Η φυλετική συμμαχία των *Hashid* ίσως είναι η ισχυρότερη σε επίπεδο επιρροής, αν και δεύτερη αριθμητικά σε πληθυσμό, με εκατοντάδες χιλιάδες ακόλουθους. Γεωγραφικά εντοπίζεται γύρω από τη βορειοανατολική επαρχία του Amran και εμπεριέχονται φυλές και φατρίες όπως οι Al Osaimat, Othar, Hamdan και η Sanhan συγκεκριμένα από την οποία κατάγονταν ο πρώην πρόεδρος της Βόρειας Υεμένης (από το 1978 έως το 1990) και της ενωμένης Υεμένης (από το 1990 έως το 2012), Ali Abdullah Saleh.

---

¹⁹ Schmitz Charles, "Understanding the Role of Tribes in Yemen", Combating Terrorism Center, Report, Volume 4, Issue 10, 2011, διαθέσιμο στο: <https://ctc.usma.edu/understanding-the-role-of-tribes-in-yemen>

²⁰ Naylor Hugh, "Yemen's tribal confederations", The National News, 2012, διαθέσιμο στο: <https://www.thenationalnews.com/world/mena/yemen-s-tribal-confederations-1.391643>

- Αν και με σαφώς μεγαλύτερο πληθυσμό, η φυλετική συμμαχία των *Bakil* είναι η δεύτερη σημαντικότερη σε επιρροή με εκατοντάδες χιλιάδες οπαδούς. Είναι συγκεντρωμένη βόρεια της Sanaa και ηγείται από τις φυλές Abu Lahoum και Nihm.
- Η φυλετική συμμαχία *Madhaj* είναι τρίτη σε επιρροή και μέγεθος. Είναι γεωγραφικά διασκορπισμένη και μέλη της συναντώνται στο κεντρικό τμήμα της χώρας.
- Μια εξίσου σημαντική φυλετική ομάδα είναι η *Marib*. Όντας συντηρητικά δομημένη, αποτέλεσε πεδίο συγκρούσεων μεταξύ φυλών και στρατιωτικών δυνάμεων. Η κατοχή όπλων στη συγκεκριμένη συμμαχία είναι η υψηλότερη στην Υεμένη. Οι απαιτήσεις που έχουν κατά κύριο λόγο αφορούν την παροχή υπηρεσιών και διανομή πόρων από την κεντρική κυβέρνηση καθώς και την ανάγκη για αμοιβαία συνεργασία.

Χάρτης 1

21

Οι φυλετικές συνομοσπονδίες στη πλειοψηφία τους βρίσκονται στο βόριο τμήμα της χώρας. Πριν από την ένωση βορρά – νότου το 1990, οι σοσιαλιστές ηγέτες της Νότιας Υεμένης μείωσαν

²¹ Χάρτης 1, διαθέσιμος στο: https://www.acaps.org/what-we-do/maps-and-infographics?acaps_mode=advanced&fbclid=IwAR0nn_MdvcfYmwxq5XmZSlkUqXZ2g8V1nTSN9G5RsJsJLYjAp5kDpRh5Psc

την επιρροή που ασκούσαν οι φυλές σε ανώτερο επίπεδο. Εξαιτίας του διακριτού τους ιστορικού υπόβαθρου, η βόρεια και η νότια Υεμένη είχαν αντιθετικούς θεσμούς κατά την περίοδο ενοποίησης. Συγκεκριμένα, η Βόρεια Υεμένη είχε μια πολύ ισχυρή και ανεξάρτητη φυλετική δομή που περιόριζε σημαντικά την επιρροή του κράτους σε ζητήματα μείζονος σημασίας, ενώ, εν αντιθέσει, η Νότια Υεμένη χαρακτηριζόταν ως ένα ιδεολογικά προσανατολισμένο κράτος, σε μεγάλο βαθμό ελεγχόμενο από ένα πολιτικό κόμμα, όπου οι φυλές, ουσιαστικά, δεν έπαιζαν ιδιαίτερο ρόλο στις τοπικές εξελίξεις.²² Συμπερασματικά, παρατηρεί κανείς ότι η πρώην Νότια Υεμένη είχε ένα αρκετά πιο κρατοκεντρικό εσωτερικό σύστημα το οποίο έτεινε να οδηγείται πιο κοντά στο μοντέλο ολοκλήρωσης που αναζητείται σε αντίθεση με τη βόρεια Υεμένη, τις οποίες οι φυλές λειτουργούσαν και συνεχίζουν να λειτουργούν σε σημαντικό επίπεδο ως ανεξάρτητες μονάδες χωρίς να υπακούν πλήρως στο κεντρικό σύστημα λήψης αποφάσεων. Να τονιστεί σε αυτό το σημείο ότι το συμπέρασμα αυτό δεν έρχεται να επιρρίψει ευθύνες αποκλειστικά στην ετερότητα και απειθαρχία των φυλών, αντιθέτως όπως θα δούμε και παρακάτω, η κεντρική εξουσία σε μεγάλο βαθμό δεν κατάφερε να διανεμίει αξίες, πηγές πλούτου και να προσφέρει αμοιβαία βοήθεια στον βαθμό που ήταν απαραίτητο, με στόχο να πετύχει πολύπλευρες σχέσεις συνεργασίας μαζί τους όπως θα πρότεινε το ρεύμα του Κοινοτισμού σε ένα αρχικό στάδιο Ολοκλήρωσης.

Οι φυλετικές συγκρούσεις λάμβαναν χώρα ως επι το πλείστον εξαιτίας υλικών διαφορών, συγκεκριμένα όσον αφορά τη διανομή φυσικών πόρων, ιδιαίτερα για την εκμετάλλευση γης και νερού. Έως και σήμερα εξελίσσονται διαφυλετικές τύπου βεντέτες αλλά και ενδοφυλετικές εκδικήσεις που διαρκούν για χρόνια, λειτουργώντας αποσταθεροποιητικά για τη περιοχή αλλά και για την ευρύτερη κρατική ομαλότητα σε μακροχρόνιο επίπεδο. Στην πραγματικότητα, η πηγή των φυλετικών συγκρούσεων έχει τις ρίζες της κατά κύριο λόγο σε οικονομικές διεκδικήσεις οι οποίες πολλές φορές ήταν ζήτημα επιβίωσης και όχι μόνο ζήτημα γοήτρου της εκάστοτε φυλής. Επιπλέον, οι διαφορές ανάμεσα στις φυλές και στην κρατική κυβέρνηση, υπήρξε χαρακτηριστικό δεδομένο που επί πολλά χρόνια έπληττε την κοινωνία. Κύρια πηγή πρόκλησης συγκρούσεων αποτελούσε η άνιση κατανομή φυσικών πόρων ανά τις φυλές. Ωστόσο, οι συγκρούσεις έλαβαν πολιτικό χαρακτήρα κατά την περίοδο των κοινοβουλευτικών εκλογών του 1993 και του 1997 και στις τοπικές εκλογές του 2001, όπου τα τοπικά συμβούλια εξέφρασαν την ανησυχία τους προς την κυβέρνηση σχετικά με τα εμπόδια που έθεσε για τη λειτουργία των εκλεγμένων τοπικών συμβουλίων, ένα γεγονός που οδήγησε αναμφίβολα σε περαιτέρω συγκρούσεις ενώ, παράλληλα,

---

²² Adam Baron, "Mapping the Yemen Conflict, A multimedia exploration of Yemen's multi-faceted civil war", Middle East and North Africa, European Council on Foreign Relations, 19 October 2015, διαθέσιμο στο: <https://ecfr.eu/special/yemen/>

δημιούργησε ένα ευρύτερο αίσθημα οργής προς το πρόσωπο της κυβέρνησης. Για να το εξηγήσουμε καλύτερα, η κεντρική κρατική εξουσία εξέφρασε αμφιβολίες όσον αφορά την προθυμία της να δώσει κάποιο διοικητικό χαρακτήρα στις τοπικές αρχές, με αποτέλεσμα να χαθεί μεγάλο μέρος πιθανής συνεργασίας, επομένως και ομαλότητας. Ένας ακόμη παράγοντας συγκρούσεων και αντιπαραθέσεων αφορούσε ζητήματα συνοριακών διαχωρισμών. Εν ολίγοις, κάθε φυλή έως και σήμερα έχει υποστεί πολέμους ή διαμάχες με τους γείτονές της. Ωστόσο, αυτού του είδους οι συγκρούσεις μεταξύ των γειτονικών φυλών εξαφανίστηκαν, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1990 και έκτοτε πήραν άλλη μορφή: οι φυλές εναντιώνονται στην κυβέρνηση, όχι μεταξύ τους. Απόρροια αυτού, η κεντρική εξουσία άρχισε να θεωρεί τις φυλές δεξαμενές συνεχών προβλημάτων και αναταραχών σε ανώτερο κοινωνικό επίπεδο, ενώ οι φυλές με τη σειρά τους, κατηγορούν την κυβέρνηση για εκμετάλλευση και την βλέπουν ως την μοναδική αιτία των στερήσεων τους.²³ Σε αυτό ο σημείο θα ήταν αρκετά βοηθητικό να επικαλεστούμε ορισμένες προτάσεις του νεολειτουργισμού περί ολοκλήρωσης ο οποίος θεωρεί ότι πρωταρχικά εργαλεία της ολοκλήρωσης είναι οι οικονομικοί παράγοντες (σε εθνικό και μη πλαίσιο) ή ότι η ολοκλήρωση επιτυγχάνεται μέσω του κοινού αισθήματος αξιών και ενιαίας κοινότητας, εφόσον αυτό πρώτα πραγματοποιηθεί στο στρώμα της ελίτ και έπειτα περάσει στα ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Ακόμη, η διαδικασία ολοκλήρωσης βρίσκεται σε πραγματική πορεία όταν οι ομοσπονδιακοί (στη συγκεκριμένη περίπτωση η κρατικοί) θεσμοί επηρεάζουν τα συμφέροντά ποικίλων ομάδων, οι οποίες με τη σειρά τους ανταποκρίνονται μέσω οργάνωσης και πίεσης για περισσότερη ολοκλήρωση. Συνδυαστικά της θεωρίας και των γεγονότων, στην Υεμένη παρατηρείται ότι το κοινό συμφέρον φυλών και κρατικής εξουσίας εν κατακλείδι εξαλείφθηκε για τους παραπάνω λόγους.

Άξιο αναφοράς είναι επίσης, το γεγονός ότι το κράτος δεν συγκρούονταν πάντοτε με τις φυλές, καθώς υπήρξαν φορές όπου το πρώτο δημιουργούσε νέους φυλετικούς σχηματισμούς προς όφελός του. Μετά τον πόλεμο το 1994, το καθεστώς Saleh προσπάθησε να ανοικοδομήσει τη φυλετική κοινωνική οργάνωση στη νότια Υεμένη ως μέσο επέκτασης του ελέγχου του στα εδάφη του Σοσιαλιστικού Κόμματος της Υεμένης. Το YSP (Yemeni Socialist Party) είχε αλλοιώσει αποτελεσματικά ένα μεγάλο κομμάτι των εθίμων των φυλών όπως προαναφέρθηκε και το καθεστώς του Saleh είδε πάνω σε αυτό μια ευκαιρία να οικοδομήσει νέους πολιτικούς θεσμούς στο νότο που θα κατανοούσε καλύτερα και θα μπορούσε να ελέγξει. Έτσι για τη περίοδο μετά τον

---

²³ Schmitz Charles, "Understanding the Role of Tribes in Yemen", Report, CTC SENTINEL, Combating Terrorism Center at west point, October 2011, Volume 4, Issue 10, διαθέσιμο στο: <https://ctc.usma.edu/understanding-the-role-of-tribes-in-yemen/>

πόλεμο, υπήρξε ένας αισθητός πολλαπλασιασμός των Σεΐχηδων στο νότο, καθώς οι άνθρωποι αυτοί δεσμεύτηκαν να γίνουν ηγέτες της νέας φυλετικής νότιας Υεμένης και το καθεστώς Saleh συνέταξε μεγάλους καταλόγους με τους αναγνωρισμένους από το κράτος Σεΐχηδες και των φυλών τους. Σε αυτήν την περίπτωση, το κράτος έπραξε αντίστροφα και δημιούργησε τη φυλή για να επεκτείνει την επιρροή του και να ενισχύσει τις δυνατότητές του²⁴. Θα μπορούσε να υποστηρίξει κάποιος παρατηρώντας αυτές τις κινήσεις των κρατικών αρχών ότι η πολιτική της κεντρικής εξουσίας δεν παρέμεινε σταθερή απέναντι στην διαχείριση και αντιμετώπιση των φυλών, ωστόσο λειτουργούσε επιλεκτικά και σύμφωνα με το συμφέρον της.

Χρόνια αργότερα, το 2009, η κυβέρνηση Saleh ενθάρρυνε τη δημιουργία ενός στρατού φυλών (Popular Army) προς όφελος της, έτσι ώστε να ενδυναμώσει τον τακτικό αγώνα του γενικού στρατού ενάντια στους Houthis²⁵, στη Βόρεια Υεμένη. Η κυβέρνηση χρησιμοποίησε τον στρατό αυτό για να αξιοποιήσει τη φυλετική υποστήριξη για τον πόλεμο, να αυξήσει τον αριθμό και τη στρατιωτική ισχύ στην περιοχή και να εμπλακεί σε παράνομες επιχειρήσεις επιτρέποντας στους μαχητές των εμπλεκόμενων φυλών να προβαίνουν σε λεηλασίες και σε άλλου είδους παρόμοιες τακτικές. Ως αντάλλαγμα θα τους αντάμειβε για την πίστη τους προς αυτή, παρέχοντας τους ορισμένα προνόμια. Αυτή η "φυλετικοποίηση" του πολέμου ήταν ιδιαίτερα έντονη σε ορισμένες περιοχές όπου οι φυλές (π.χ. *Sufyan* και *Hashid*) μοιράζονται εκτενή σύνορα και μακροχρόνιες εντάσεις. Για παράδειγμα, περισσότεροι από τρεις χιλιάδες μαχητές των *Hashid* κινητοποιήθηκαν για να πολεμήσουν τους επαναστάτες Houthis. Από την άλλη πλευρά, παρόλο που ορισμένες φυλές υπήρξαν μαχητές στο πλευρό της κυβέρνησης, άλλες τάχθηκαν υπέρ των αντιπάλων εξαιτίας αντικυβερνητικών συναισθημάτων και ταυτόχρονα εξαιτίας της βοήθειας των Houthis για την επίλυση φυλετικών διαφορών. Επιπλέον, πολλές άλλες συμμαχίες φυλών αντιστάθηκαν και παρέμειναν ουδέτερες στις εντατικές προσπάθειες της κυβέρνησης να της εμπλέξουν στον πόλεμο, λόγω του φόβου συγκρούσεων με γειτονικές φυλές. Ακόμη, φυλές συνδεδεμένες για παράδειγμα με τους Bakil εμπόδισαν την προέλαση του στρατού ως ένδειξη διαμαρτυρίας για την ευνοϊκή στάση της κυβέρνησης προς τους Hashid. Εξίσου ενδιαφέρον υπήρξε το γεγονός ότι πολλές από τις φυλές που περιβάλλουν την πρωτεύουσα Sanaa είχαν

---

²⁴ (βλ. προηγούμενη)

²⁵ [Οι Houthis αποτελούν ένα σιιτικό κίνημα των Zaidi που πολεμά την κυβέρνηση της Υεμένη με την πλειοψηφία των Σουνιτών από το 2004. Οι Houthis πήραν τον έλεγχο της πρωτεύουσας της Υεμένης Sanaa τον Σεπτέμβριο του 2014 και συνέχισαν προς το Aden, τη μεγαλύτερη πόλη της Υεμένης. Σε απάντηση της επέλασής τους, η Σαουδική Αραβία και άλλα αραβικά κράτη ξεκίνησαν στρατιωτική εκστρατεία τον Μάρτιο του 2015.], Cameron Glenn, "Who are Yemen's Houthis?", Article, Wilson Center, April 29, 2015, διαθέσιμο στο: <https://www.wilsoncenter.org/article/who-are-yemens-houthis>

αποστασιοποιηθεί τόσο πολύ από την κυβέρνηση που εύκολα θα προθυμοποιούνταν να στηρίξουν τους Houthis εάν κάτι τέτοιο απαιτούνταν.²⁶

2.1.1 ΣΧΕΣΗ ΦΥΛΕΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Το φυλετικό δίκαιο όντας κυρίαρχο στις φυλετικές περιοχές οδηγεί την πλειοψηφία πολλών Υεμενίων πολιτών, ακόμη και σε αστικές περιοχές, να στρέφονται σε αυτό και να το θεωρούν προτιμότερο σε σύγκριση με το επίσημο σύστημα δικαίου. Πιο αναλυτικά, το εθιμικό δίκαιο, το οποίο πηγάζει από το φυλετικό σύστημα, θεωρείται από έναν σημαντικό αριθμό πολιτών πιο προσιτό, αποτελεσματικό και πολύ πιο γρήγορο από το κρατικό. Επιπλέον, η πλειοψηφία συχνά αποθαρρύνεται από το να στραφεί στην κυβέρνηση εξαιτίας της διαφθοράς, του νεποτισμού, της έλλειψης ακεραιότητας και της αναποτελεσματικότητας, καθώς και της μακράς διάρκειας των δικαστικών διαδικασιών και την αδυναμία της κυβέρνησης να ενισχύσει το νομικό πλαίσιο και τις δικαστικές εντολές. Η κυβέρνηση της Υεμένης, από την άλλη, αναγνωρίζει την επιρροή και την ισχύ του φυλετικού συστήματος και για αυτό σε ορισμένες περιπτώσεις οδηγείται στη χρήση του με σκοπό την επίλυση περίπλοκων συγκρούσεων, ειδικά αυτών μεταξύ των φυλών και της κεντρικής εξουσίας ή και μεταξύ των φυλών και διάφορων εταιριών που δραστηριοποιούνται σε φυλετικές περιοχές. Εντός του επίσημου δικαστικού συστήματος, ο Νόμος περί Διαιτησίας που ψηφίστηκε το 1992 θεωρήθηκε το πρώτο βήμα προς τις διαδικασίες συμφιλίωσης και ενσωμάτωσης των φυλών αλλά και διαχείρισης συγκρούσεων μέσω του επίσημου συστήματος δικαίου. Εξίσου σημαντική λεπτομέρεια είναι ότι ο Νόμος περί Διαιτησίας αναγνωρίζει επίσημα τη φυλετική διαιτησία ως εναλλακτικό μηχανισμό επίλυσης διαφορών. Έχουν γίνει, επιπροσθέτως, συστάσεις από σημαντικά μέλη του Ανώτατου Δικαστηρίου και ταυτόχρονα μέλη διορισμένα στη φυλετική διαιτησία να προστεθούν άρθρα στον συγκεκριμένο νόμο για να

---

²⁶Schmitz Charles, "Understanding the Role of Tribes in Yemen", Report, CTC SENTINEL, Combating Terrorism Center at west point, October 2011, Volume 4, Issue 10, (βλ. 23)

ενσωματωθούν ορισμένα στοιχεία του παραδοσιακού συστήματος στο επίσημο, έτσι ώστε να ενισχυθούν περισσότερο οι σχέσεις κράτους – φυλών σε θέματα επιβολής του νόμου.²⁷

Σε αντίθεση με την κυρίαρχη αντίληψη, πολλοί ηγέτες φυλών έχουν δηλώσει την εξάντληση τους εξαιτίας των συνεχόμενων συγκρούσεων και ότι θα ήθελαν να γίνει πραγματικότητα ένα λειτουργικό κράτος με εξίσου λειτουργικούς θεσμούς για τις περιοχές τους. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι η ικανότητα τους να διαχειρίζονται τοπικές συγκρούσεις υποβαθμίζεται από τον ίδιο αυξανόμενο αριθμό συγκρούσεων, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να τις διαχειριστούν και οι συνθήκες ασφαλείας να επιδεινώνονται.²⁸

2.1.2 ΦΥΛΕΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΑΙ ΦΕΝΤΕΡΑΛΙΣΜΟΣ

Οι φυλές, σύμφωνα με ειδικούς, φαίνεται να μην είναι απρόσβλητες από την κοινωνική αλλαγή. Όσο οι άνθρωποι τείνουν να προσκολλώνται στη συντηρητική τους παράδοση για να διατηρήσουν τα έθιμα στον χρόνο έναντι των αβεβαιοτήτων της κοινωνικής αλλαγής, αυτό που θεωρείται παράδοση, ερμηνεύεται και ζει στο παρόν. Ως εκ τούτου, οι «παραδοσιακές αξίες» μπορεί στην πραγματικότητα να είναι οι προμηθευτές σημαντικών κοινωνικών αλλαγών. Αρκετοί ερευνητές επισημαίνουν ότι υπάρχει πιθανότητα κοινωνικής αλλαγής στην Υεμένη που θα αλλάξει τη φύση της φυλετικής κοινωνικής οργάνωσης. Υπάρχουν ισχυρές ενδείξεις ότι η εκπαίδευση και οι οικονομικές ευκαιρίες είναι ικανές να τις αλλάξουν σε σημαντικό βαθμό. Σίγουρα, η παρουσία πολιτών προερχόμενων από φυλές, σε διδακτορικά προγράμματα, ξένα πανεπιστήμια, κοινωνικά ιδρύματα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις αλλά και στη πολιτική σκηνή, δείχνει ότι οι αλλαγές βρίσκονται σε εξέλιξη²⁹.

Η φυλετική συμπεριφορά μπορεί να αποτελέσει δύναμη υπέρ ή κατά της αποκέντρωσης. Επομένως, είναι εμφανές, πως αποτελεί πρόκληση για την εκάστοτε κυβέρνηση να μεγιστοποιεί

---

²⁷ Nadwa Al-Dawsari, "Tribal Governance and Stability in Yemen", The Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace, Middle East 2012, P.8, διαθέσιμο στο:

https://carnegieendowment.org/files/yemen_tribal_governance.pdf

²⁸ (βλ. προηγούμενη)

²⁹ Sarah Phillips, "Yemen: On the Brink. What Comes Next in Yemen? Al-Qaeda, the Tribes, and State-Building", Carnegie Paper Series, Number 107, 2010, P. 6, διαθέσιμο στο: https://carnegieendowment.org/files/yemen_tribes1.pdf

την συμβολή των φυλών στα κοινά αλλά, ταυτόχρονα, να περιορίζει τη φαινομενικά δυσλειτουργική πλευρά τους η οποία προκαλεί συγκρουσιακά φαινόμενα. Σε τελικό επίπεδο, για την πραγμάτωση μιας ομαλούς διαχείρισης όσον αφορά τις φυλετικές προκλήσεις, είναι απαραίτητο να υπάρξει μια αμφίδρομη συνεργασία, αλληλοκατανόηση και σεβασμός μεταξύ της κυβέρνησης και των φυλετικών ηγετών καθώς οι τελευταίοι είναι αυτοί που έχουν ισχυρή επιρροή και απήχηση στη συμπεριφορά και τις δραστηριότητες των ομάδων που ηγούνται³⁰.

Το τελευταίο διάστημα φαίνεται πώς οι φυλές παγιδεύονται όλο και περισσότερο μεταξύ της βιαιότητας των ανταρτών και της μη αποτελεσματικής στρατηγικής της κεντρικής κυβέρνησης. Ωστόσο, η σκληρή προσέγγιση των Houthis και οι συνεχείς θηριωδίες τους εναντίον των φυλών, συμπεριλαμβανομένων των εκτελέσεων των ηγετών των φυλών, των απαγωγών, της καταστροφής αγροκτημάτων και προσωπικής ιδιοκτησίας, λεηλασίας επιχειρήσεων, εκβιασμών και επιβολής της ιδεολογίας τους, ώθησαν ορισμένες φυλές στην απραξία λόγω φόβου. Παρατηρείται ότι οι φυλές βρίσκονταν συνεχώς αντιμέτωπες με τους Houthis όντας ανυπεράσπιστες, χωρίς υποστήριξη από την κυβέρνηση της Υεμένης ή τον συνασπισμό υπό τη Σαουδική Αραβία. Η κυβέρνηση της Υεμένης και ο συνασπισμός υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας απέτυχαν, προκαλώντας την απογοήτευση πολλών πολιτών. Από το 2016 οι φυλές κατάφεραν μόνες τους, είτε να σταματήσουν, είτε να επιβραδύνουν την επέλαση των Houthis στις περιοχές τους, αλλά σχεδόν μόνο μέσω αμυντικής στάσης, χάνοντας χιλιάδες άνδρες. Το *Marib*, ως το τελευταίο προπύργιο της κυβέρνησης στον βορρά, διατρέχει σοβαρό κίνδυνο, καθώς οι αντάρτες συνεχίζουν να ασκούν συνεχή στρατιωτική πίεση για τη κατάληψη του εδώ και τέσσερις μήνες. Εν τω μεταξύ, η κυβέρνηση και ο συνασπισμός στερούνται στρατιωτικής στρατηγικής και συνεχίζουν να διεξάγουν στρατιωτικές επιχειρήσεις με τρόπο που σε μεγάλο βαθμό λειτουργούν αντιδραστικά χωρίς σχέδιο και είναι κακώς εφαρμοσμένες. Πέντε χρόνια αυτού του φαύλου κύκλου, οδήγησαν τις φυλές και πολλούς Υεμένιους να πιστεύουν ότι ο Σαουδαραβικός συνασπισμός δεν είναι ικανός ή ακόμη δεν επιθυμεί να νικήσει τους Houthis, αντιθέτως μάλλον επιθυμεί να σύρει τους Υεμένιους σε έναν πόλεμο τριβής που φαίνεται να μην έχει τέλος. Η ηγεσία της κεντρικής κυβέρνησης, η οποία εδρεύει σε μεγάλο βαθμό στο Ριάντ, είναι ένας από τους κύριους προνομιούχους της οικονομίας του πολέμου και πολλοί πολίτες αλλά και μη πιστεύουν

---

³⁰ Naylor Hugh, "A key player in Yemen's political chaos? A strongman ousted in 2012", The Washington Post, 2015, διαθέσιμο στο: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/a-key-player-in-yemens-political-chaos-a-strongman-ousted-in-2012/2015/02/10/15ff6a9c-b124-11e4-bf39-5560f3918d4b_story.html

ότι είναι συνυπαίτιοι, προσφέροντας νομική κάλυψη στον συνασπισμό για να συνεχίσει τον πόλεμο σε βάρος των φυλών και της χώρας στο σύνολό της³¹.

Σε ένα πιο γενικό πλαίσιο με στόχο την ομαλή συνύπαρξη και συνεργασία των φυλών και του κράτους, η διαδικασία δόμησης κράτους και επομένως επίτευξης της Ολοκλήρωσης ως έναν βαθμό, το φυλετικό σύστημα ίσως θα πρέπει να θεωρηθεί απαραίτητο στοιχείο για την εύρυθμη λειτουργία του κρατικού συστήματος. Στην πραγματικότητα, ορισμένες φορές, η διατήρηση του φυλετικού συστήματος δικαίον μπορεί να αποδειχθεί καταλληλότερος μηχανισμός για την καθιέρωση και διατήρηση του κράτους δικαίου. Ωστόσο η εμπλοκή των φυλών στον κρατικό μηχανισμό θα πρέπει να συνοδεύεται από μια ισχυρή δέσμευση για την από κοινού αναδιαμόρφωση κρατικών θεσμών που θα ισχύουν για το γενικό σύνολο.³² Παρόμοια τακτική ενσωμάτωσης των παραδοσιακών μηχανισμών στο επίσημο κρατικό σύστημα ακολουθήθηκε από το Αφγανιστάν, όπου μετέπειτα αυτή η πρακτική λειτούργησε εποικοδομητικά στην ικανότητα του κράτους να προσεγγίζει τους πολίτες με περισσότερη ευκολία. Επιπλέον, παρόμοιο παράδειγμα θεωρείται η Λιβερία, όπου ολοένα και περισσότερο αναγνωρίζεται το γεγονός ότι η θεσμική δέσμευση μαζί με το εθιμικό σύστημα δικαίου έχει συμβάλει στη προώθηση της σταθερότητας.³³ Πίσω στην περίπτωση της Υεμένης, ειδικοί περί κράτους δικαίου αλλά και ηγέτες φυλών συνειδητοποιούν ότι υπάρχει ανάγκη για δημιουργία κοινής κατανόησης του παραδοσιακού φυλετικού συστήματος με στόχο την προώθηση της ανάπτυξης του κράτους δικαίου ευρύτερα.

Εν κατακλείδι, με τις φυλές και το βαθιά ριζωμένο εθιμικό σύστημα ίσως ελλοχεύει μια σειρά κινδύνων. Πάρα ταύτα, η έλλειψη κατανόησης της δυναμικής που έχει η τοπική εξουσία αλλά και αδυναμία παρατήρησης των πολιτικών προσανατολισμών και αντιλήψεων θα μπορούσε να δημιουργήσει ή να ενισχύσει τις υπάρχουσες συγκρούσεις. Εάν δεν γίνει προσεκτικά η πολιτική συμμετοχή των φυλών είναι πιθανή η υπονόμευση όχι μόνο της κεντρικής αρχής και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αλλά και η αδυναμία δημιουργία ενός ολοκληρωμένου θεσμικού ιστού που θα συγκρατεί συνολικά τον κρατικό σύστημα. Επομένως γίνεται αντιληπτό ότι το ίσως καταλληλότερο μοντέλο Ολοκλήρωσης για την Υεμένη και συγκεκριμένα για την ενσωμάτωση των φυλών που την απαρτίζουν είναι αυτό του Φεντεραλισμού. Σε γενικές γραμμές, ο

---

³¹ Al-Dawsari Nadwa, "Yemen's tribes face the Houthis all alone", Middle East Institute, 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.mei.edu/blog/yemens-tribes-face-houthis-all-alone>

³² Nadwa Al-Dawsari, "Tribal Governance and Stability in Yemen", The Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace, Middle East 2012, P.14, διαθέσιμο στο:

https://carnegieendowment.org/files/yemen_tribal_governance.pdf

³³ (βλ. προηγούμενη)

Φεντεραλισμός δεν είναι από μόνος του μια «μαγική σφαίρα» ή ένα «σχέδιο κατευνασμού συγκρούσεων», ωστόσο η πιο σημαντική αιτία στροφής προς αυτό το μοντέλο είναι η διαχείριση της μεταβατικής διαδικασίας, η λαϊκή συμμετοχή στην ιδέα και η συλλογική πολιτική βούληση που θα κάνει το νέο αυτό σύστημα να επιτευχθεί. Κλειδί στην υπόθεση αυτή θεωρείται η πίστη στη νέα αυτή διαδικασία συγκρότησης κράτους από την ελίτ αλλά και από τους πολίτες, διότι κανείς δεν εγγυάται ότι οι περιφερειακοί ηγέτες σε ένα ομοσπονδιακό αποκεντρωμένο σύστημα θα ενεργούν πιο υπεύθυνα από τους εθνικούς του ομολόγους, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για μια χώρα όπου για χρόνια η εξουσία ήταν συγκεντρωμένη και όχι κατανεμημένη σε όλα τα επίπεδα με αποτέλεσμα να υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης.³⁴

2.2 ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

Στις 22 Μαΐου 1990, η Δημοκρατία της Υεμένης ιδρύθηκε με την ενοποίηση της Βόρειας και Νότιας Υεμένης, σύμφωνα με συμφωνία που επιτεύχθηκε μεταξύ του Προέδρου της Αραβικής Δημοκρατίας της Υεμένης, Saleh και του Προέδρου της Λαϊκής Δημοκρατίας της Υεμένης Ali Salem al-Beidh, όπου έπειτα ο πρώτος έγινε πρόεδρος της Δημοκρατίας της Υεμένης με αναπληρωτή τον δεύτερο, al-Beidh. Το σύνταγμα της νέας χώρας περιλάμβανε συγκεκριμένη αναφορά στην αποκέντρωση (decentralization), δια της οποίας καθορισμένος στόχος ήταν να διανεμηθεί διοικητική και οικονομική αρχή λήψης αποφάσεων (decision-making authority) από την κεντρική κυβέρνηση έως τα τοπικά συμβούλια³⁵. Ωστόσο, τα σχέδια για αποκέντρωση που περιγράφονται στο σύνταγμα αναβλήθηκαν, εν μέρει ως αποτέλεσμα της αισθητής διακοπής των σχέσεων μεταξύ Saleh και al-Beidh από το 1991 και μετά. Αυτή η εχθροπάθεια εντατικοποιήθηκε κατά την περίοδο πριν από τον εμφύλιο πόλεμο Βορρά - Νότου το 1994 όπου κατά τη διάρκεια του, οι δυνάμεις που συγκεντρώθηκαν από τον Saleh κέρδισαν μια αποφασιστική στρατιωτική

---

³⁴ Peter Salisbury, "Federalism, conflict and fragmentation in Yemen", Saferworld, Report, October 2015, P.7, διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/federalism-conflict-and-fragmentation-in-yemen-2.pdf>

³⁵ Το άρθρο 146 του Συντάγματος αναφέρει την ανάγκη υιοθέτησης διοικητικής και οικονομικής αποκέντρωσης ως θεμελιώδη βάση για το τοπικό σύστημα διοίκησης.

νίκη και τερμάτισαν τις προσπάθειες του al-Beidh να σχηματίσει ένα νέο, ανεξάρτητο νότιο κράτος στην Υεμένη.

Με την νικηφόρα ανάδειξη του Saleh και των συμμάχων του από τον εμφύλιο πόλεμο που προαναφέρθηκε, η εξουσία έγινε πιο συγκεντρωτική στην Σαναά και ιδιαίτερα υπό την σκιά του Saleh και του προσωπικού του δικτύου προστασίας. Αυτό το δίκτυο καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από έναν οικογενειακά - φυλετικά προσανατολισμένο στρατιωτικό μηχανισμό ασφάλειας και από την αναδιανομή μισθώσεων πετρελαίου. Είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί ότι εάν ο Saleh θεωρούσε ότι μια ομάδα ή ένα άτομο αποκτούσε παραπάνω επιρροή ή ισχύ, θα τους περιθωριοποιούσε ή - στην περίπτωση των φυλών - θα υποκινούσε εντάσεις και συγκρουσιακά φαινόμενα ανάμεσά τους, ώστε να έχουν στραμμένο την προσοχή τους αποκλειστικά στις εσωτερικές τοπικές εξελίξεις. Μέσω αυτής της τακτικής του ο Saleh κατόρθωσε να διασφαλίσει την πίστη προς το πρόσωπό του και να αποτρέψει ένα άτομο ή μια ομάδα να γίνει ισχυρότερη απ' όσο επιθυμούσε ο ίδιος³⁶.

Παρόλο που ο ρόλος της φυλής και ο ρόλος των θεσμών είναι δυο εξ ολοκλήρου διαφορετικά πεδία δράσεων, στην περίπτωση της Υεμένης είναι εμφανής η σύνδεση και αλληλεπίδραση τους. Πέρα από τους νομικούς θεσμούς ενός κράτους που συγκροτούν το γενικό πλαίσιο του δικαίου (πχ πολιτικοί, κοινοβουλευτικοί, εκκλησιαστικοί θεσμοί κ.α.), υπάρχει ακόμη μια θεσμική διακλάδωση. Ουσιαστικά, είναι ένα θεσμικό σύστημα που αποτυπώνει όχι την νομική κατάσταση του κράτους και των κοινοτήτων του, αλλά την ηθική κατάσταση (π.χ. θεσμός οικογενείας). Αυτοί οι λεγόμενοι άτυποι θεσμοί δημιουργούν σταθερά, αξιακά, επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς και καθορίζουν την κοινωνική συμπεριφορά ενός συνόλου ατόμων σε μια συγκεκριμένη κοινότητα και εφόσον σε μια κοινωνία υπάρχουν πέρα από τυπικοί και άτυποι θεσμοί, όπως οι φυλές, η αλληλεπίδραση αυτών των δύο ειδών θεσμών διαμορφώνουν σημαντικά τα χαρακτηριστικά μιας κοινωνίας. Επομένως, σε περιπτώσεις συγκρουσιακών φαινομένων ανάμεσα στην κρατική έννομη εξουσία της Υεμένης και στις άτυπες δομές των φυλών, παρατηρείται μια έντονη αποσταθεροποιητική κατάσταση η οποία σύμφωνα με τον βασικό πυλώνα όλων των ρευμάτων ολοκλήρωσης δεν μπορεί να οδηγήσει σε μια ομαλή διαδικασία απολοκλήρωσης, αλλά στην ακριβώς αντίθετη κατάστασή, αυτή της αποσύνθεσης.

Σε πρακτικό επίπεδο αν και ο Saleh είχε έναν δικό του τρόπο διακυβέρνησης, οι φιλοδοξίες του Νότου για αποκέντρωση και ευρύτερη αυτονομία συνεχίστηκαν και μετά τον εμφύλιο πόλεμο

---

³⁶ Harb Mona, Atallah Sami, "Local Governments and Public Goods: Assessing Decentralization in the Arab World", The Lebanese Center of Policy Studies, 2015, διαθέσιμο στο: https://www.lcps-lebanon.org/publications/1446627069-1443012809-decentralisation_latin_web.pdf

του 1994. Ωστόσο αυτές οι απαιτήσεις παρουσίασαν αυξητικές τάσεις μετά την εφαρμογή ενός νέου νόμου, το 1998, που χωρίζει τη χώρα σε κυβερνεία (governorates), με καθεμία επαρχία να υποδιαιρείται σε περιφέρειες³⁷. Η κεντρική κυβέρνηση συχνά προέβαινε σε διορισμούς διοικητών και διευθυντών της περιφέρειας οι οποίοι προέρχονταν από την Σαναά ή από τη γενέτειρα του Saleh, καθώς και σε άλλες παρόμοιες ενέργειες που στόχευαν στην εξασφάλιση της θέσης του Προέδρου. Ως αποτέλεσμα, συχνά προέκυπτε διαχωρισμός μεταξύ διορισμένων από την κυβέρνηση αξιωματούχων και κατοίκων της περιοχής. Οι κάτοικοι με τη σειρά τους ένιωθαν ότι δεν εκπροσωπούνται από την κυβέρνηση ή την τοπική διοίκηση και κατά αυτόν τον τρόπο αρνούνταν να συνεργαστούν μαζί τους. Ο έλεγχος της κεντρικής κυβέρνησης προς τις τοπικές κυβερνητικές θέσεις συνέβαλε στην ολοένα αυξανόμενη καταφρόνηση μεταξύ των Υεμενίων, ιδιαίτερα στο νότο, αντικατοπτρίζοντας την αισθητή ανισορροπία ισχύος μεταξύ του κέντρου και της περιφέρειας.

2.2.1 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΙΣΧΥΟΣ

Σε μια προφανή προσπάθεια περιορισμού των απαιτήσεων για μεγαλύτερη τοπική αυτονομία, η κεντρική κυβέρνηση εξέδωσε νόμο περί τοπικής αυτοδιοίκησης (Local Authority Law) το 2000. Ο νόμος αυτό τέθηκε σε εφαρμογή ένα χρόνο αργότερα και καθιέρωσε ένα σχέδιο για τη δημιουργία τοπικών συμβουλίων σε όλη την περιφέρεια. Όρισε εξίσου, τις παραμέτρους για δράσεις των τοπικών συμβουλίων και καθόρισε τη φύση και την έκταση της ανάθεσης εξουσίας από την κεντρική κυβέρνηση προς αυτά τα νεοσύστατα συμβούλια. Η κεντρική κυβέρνηση διατήρησε τον έλεγχο των βασικών θεμάτων που κλόνιζαν την εθνική υπόσταση, όπως την εξωτερική πολιτική, τις ένοπλες δυνάμεις και την εθνική ασφάλεια. Ο πρόεδρος και η κεντρική κυβέρνηση θα είχαν την δυνατότητα επίσης να ασκήσουν βέτο σε οποιαδήποτε τοπική δράση. Ωστόσο, τα τοπικά συμβούλια είχαν πλέον, την ευθύνη της ομαλής λειτουργίας των καθημερινών υποθέσεων, όπως την παροχή ζωτικών, βασικών υπηρεσιών. Αυτό αποτελεί το κύριο συστατικό το οποίο διαμόρφωσε τα συμβούλια ως έναν από τους πιο σημαντικούς δημόσιους θεσμούς και φορείς της Υεμένης³⁸. Το συγκεκριμένο μοντέλο στο οποίο γίνεται αναφορά αποτελεί τη λεγόμενη Αποκέντρωση (Political Decentralization). Η Θεωρία της Αποκέντρωσης αφορά τη διοικητική

---

³⁷ Baron Adam, Cummings Andrew, Salmon Tristan, Al-Madhaji Maged, *"The Essential Role of Local Governance in Yemen"*, Report, Adam Smith International, 2016,

διαθέσιμο στο: <https://sanaacenter.org/publications/main-publications/3770>

³⁸ (βλ. προηγούμενη)

εξουσιοδότηση της κεντρικής αρχής με σκοπό την υποταγή γεωγραφικών ή λειτουργικών μονάδων³⁹. Επί της ουσίας ενιαία κράτη μπορούν να υιοθετήσουν την αποκέντρωση μεταφέροντας την κεντρική εξουσία σε τοπικό επίπεδο.⁴⁰ Σε ένα δημοκρατικό σύστημα, η Αποκέντρωση εξυπηρετεί σημαντικούς στόχους πέρα από την απλή διοίκηση της κεντρικής αρχής της αποκέντρωσης και ενισχύει τη δημοκρατική σταθερότητα υποστηρίζοντας τα ατομικά δικαιώματα και τη συλλογική αυτοδιοίκηση⁴¹. Ορισμένοι μελετητές υποστηρίζουν ότι η δημοκρατική αποκέντρωση δίνει στους ανθρώπους καλύτερα κίνητρα, περισσότερες ευκαιρίες για την άσκηση των δικαιωμάτων τους και λιγότερους λόγους να καταπιέζουν ο ένας τον άλλον.

Ένας έντονος ισχυρισμός, ωστόσο, επικρατεί, ότι η αποκέντρωση της εξουσίας από την κεντρική κυβέρνηση προς τα τοπικά συμβούλια μέσω της δημιουργίας εκλεγμένων τοπικών συμβουλίων ήταν σε πρακτικό επίπεδο αποτέλεσμα πολιτικής πίεσης παρά οικειοθελούς πρωτοβουλίας για άμεσες μεταρρυθμίσεις από τον πρόεδρο Saleh και την κεντρική κυβέρνηση⁴². Αποδεικτικά στοιχεία για την υποστήριξη αυτού του ισχυρισμού μπορεί να είναι ότι για παράδειγμα ο Saleh τηρούσε σε μεγάλο βαθμό αυτή την νέα τροποποίηση, ωστόσο, το 2008 απέρριψε τα εκλογικά αποτελέσματα στα κυβερνεία Sa'ada και al-Dhalea και αντ' αυτού διόρισε διοικητές σύμφωνα με τις προτιμήσεις του. Να σημειωθεί ότι από το 2011, διορίζονται διοικητές από το προεδρικό διάταγμα⁴³.

Τον Φεβρουάριο του 2011, οι εξεγέρσεις της λεγόμενης «Αραβικής Άνοιξης» αντήχησαν στην Υεμένη, καθώς ξέσπασαν διαδηλώσεις κατά του Saleh στην πόλη Taiz και σύντομα εξαπλώθηκε σε ολόκληρη τη χώρα⁴⁴. Οι εξεγέρσεις ενθαρρύνθηκαν από παρόμοιες εκδηλώσεις σε άλλα αστικά κέντρα Αραβικών Χωρών. Στην περίπτωση της Υεμένης οι πολίτες εξέφρασαν την επιθυμία τους για αλλαγή και αντίσταση στην κυβέρνηση του Saleh. Πολλοί διαδηλωτές είχαν κίνητρο - υπό την έννοια κοινωνικοπολιτικής και οικονομικής αδικίας - καταγγέλλοντας αυτό το

---

³⁹ Edward L. Rubin & Malcolm Feeley, "Federalism: Some Notes on A National Neurosis", 41 UCLA L. REV. 903, 910, 1994, διαθέσιμο στο: <https://lawcat.berkeley.edu/record/1115051>

⁴⁰ See Frank B. Cross, "The Folly of Federalism", 24 CARDOZO L. REV. 1, 2, 2002 [...υποστηρίζοντας ότι σε ορισμένες περιπτώσεις οι ενιαίες κυβερνήσεις εκχωρούν ακόμη περισσότερη εξουσία στις τοπικές κυβερνήσεις από τα ομοσπονδιακά συστήματα (federal systems)...]

⁴¹ See Roderick M. Hills, Jr., "Is Federalism Good for Localism? The Localist Case for Federal Regimes", abstracted from Journal of Law and Politics 21(Spring/Summer2005) J.L. & POL. 187, 190-91, 2005

⁴² Harb Mona, Atallah Sami, "Local Governments and Public Goods: Assessing Decentralization in the Arab World", διαθέσιμο στο: <https://decentralization.net/2015/11/local-governments-and-public-goods-assessing-decentralization-in-the-arab-world/>

⁴³ Baron Adam, Cummings Andrew, Salmon Tristan, Al-Madhaji Maged, "The Essential Role of Local Governance in Yemen", Report, διαθέσιμο στο: http://sanaacenter.org/wp-content/uploads/2016/09/files_the_essential_role_of_local_en.pdf

⁴⁴ Kasinof Laura, "Yemeni City Feeds Unrest's Roots", The New York Times, 2011, διαθέσιμο στο: <https://www.nytimes.com/2011/02/26/world/middleeast/26yemen.html>

οποίο αυτοί αντιλαμβάνονταν ως υπερσυγκέντρωση της εξουσίας στα χέρια μιας ελίτ με χαρακτηριστικά μειονότητας, θεσμοθετημένης διαφθοράς και εξαιτίας της έλλειψης σχεδίου ανάπτυξης τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

Με την προοπτική εμφύλιου πολέμου σε άνοδο, περιφερειακοί εξωτερικοί δρώντες - ιδιαίτερα η Σαουδική Αραβία - προσπάθησαν να παρέμβουν. Τον Νοέμβριο του 2011, ο Saleh υπέγραψε την Πρωτοβουλία του Κόλπου (The Gulf Initiative), με τη μεσολάβηση του Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου, στο οποίο και συμφώνησε να παραιτηθεί τον Φεβρουάριο του 2012 με αντάλλαγμα τη νομική ασυλία για τον εαυτό του και την οικογένειά του για όλες τις πράξεις που διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια της θητείας του. Την διαδοχή του ανέλαβε ο χρόνιος αναπληρωτής του Abdo Rabbu Mansour Hadi. Το Συμβούλιο Συνεργασίας του Κόλπου με τη σειρά του προσπάθησε να αντιμετωπίσει πολλά από τα σημαντικά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της Υεμένης αλλά και αρκετά ζητήματα πολιτικής φύσεως, συμπεριλαμβανομένων των μακροχρόνιων αιτημάτων εκ μέρους των Houthis και των πολιτών του νότου, καθώς και τη μεταβατική δικαιοσύνη και πολιτική μεταρρύθμιση. Οι συζητήσεις είχαν ως στόχο να οδηγήσουν σε μια σειρά αποτελεσμάτων ώστε να υπηρετήσουν ως συστάσεις χάραξης πολιτικής και ως βάση για ένα νέο σύνταγμα. Το μοντέλο του Φεντεραλισμού χαρακτηρίστηκε ως η προτιμώμενη πορεία για την ομαλή μετάβαση της Υεμένης προς την κρατική ενοποίηση, αν και η μορφή που έπρεπε να λάβει ήταν εξόχως αμφισβητούμενη. Μια ειδική υποεπιτροπή, γνωστή ως “Η επιτροπή Βορρά-Νότου”, συγκροτήθηκε μετά το αδιέξοδο της διάσκεψης.

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο ο Φεντεραλισμός αναφέρεται στην κατανομή της κρατικής εξουσίας μεταξύ μιας εθνικής αρχής και μιας υποεθνικής ή περιφερειακής αρχής⁴⁵. Ο εθνικός φεντεραλισμός είναι «ένας όρος που χρησιμοποιείται για να περιγράψει ένα συγκεκριμένο σύνολο κυβερνητικών ρυθμίσεων που έχουν σχεδιαστεί ειδικά για τη βελτίωση των συγκρούσεων μεταξύ (εθνοτικών) υποομάδων σε ένα έντονα διαιρεμένο κράτος». Ο εθνικός φεντεραλισμός εμπεριέχει στοιχεία κοινωνικοσοσιαλισμού καθώς αντικατοπτρίζει τα στοιχεία αυτού του συστήματος όπως: i) κατανομή της εκτελεστικής εξουσίας μεταξύ των εκπροσώπων όλων των σημαντικών ομάδων, (ii) υψηλό βαθμό εσωτερικής αυτονομίας για ομάδες που επιθυμούν να την αποκτήσουν, (iii) αναλογική εκπροσώπηση και αναλογική κατανομή θέσεων δημόσιας υπηρεσίας και δημόσιων

---

⁴⁵ Alemante G. Selassie, “Ethnic Federalism: Its Promise and Pitfalls for Africa”, 28 Yale Journal of International Law, 51-107, p.51, 56-58, 2003, [εξηγώντας ότι ο φεντεραλισμός εμπεριέχει δύο βασικά χαρακτηριστικά: (1) διασπορά της εξουσίας μεταξύ πολλών κέντρων εξουσίας και (2) ύπαρξη συνταγματικών εντολών που νομιμοποιούν τα διάφορα κέντρα εξουσίας έναντι της κεντρικής κυβέρνησης], διαθέσιμο στο: <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/88/>

πόρων και (iv) βέτο μειοψηφίας στα πιο ζωτικά ζητήματα⁴⁶ Όπως και με άλλες μορφές κοινωνικοσοσιαλισμού, ορισμένοι μελετητές αμφισβήτησαν εάν η εθνική ομοσπονδία επιδεινώνει ή βελτιώνει την εθνοτική σύγκρουση. Ο εθνικός φεντεραλισμός ήταν μέρος της μεταβατικής διαδικασίας δημιουργίας συντάγματος σε αρκετά κράτη που έχουν αντιμετωπίσει εθνο-περιφερειακές συγκρούσεις όπως η Νότια Αφρική, η Αιθιοπία και το Ιράκ⁴⁷.

Ωστόσο, στην περίπτωση της Υεμένης, η προσπάθειά τους να επιλύσουν αυτό το ζήτημα κατέληξε σε συμφωνία μόνο για την έννοια ενός ομοσπονδιακού κράτους και η επιτροπή αναγκάστηκε να αναβάλλει τις συγκεκριμένες λεπτομέρειες του σχεδίου της και εν συνεχεία η προτεινόμενη δημιουργία ενός ομοσπονδιακού μοντέλου απορρίφθηκε⁴⁸ ⁴⁹. Ο Πρόεδρος Hadi κλήθηκε να απαντήσει ανακοινώνοντας τη σύσταση προεδρικής επιτροπής για την αντιμετώπιση αυτού του εκκρεμούς ζητήματος. Τον Φεβρουάριο του 2014, η προεδρική επιτροπή αποκάλυψε έναν αμφιλεγόμενο νέο ομοσπονδιακό χάρτη (federal map) που θα χωρίσει τη χώρα σε έξι περιοχές: τέσσερις περιοχές στο Βορρά και δύο στο Νότο. Ο προτεινόμενος ομοσπονδιακός χάρτης δεν έλαβε την ευρεία πολιτική υποστήριξη που αναμενόταν και καταδικάστηκε έντονα τόσο από τους Houthis όσο και από το Νότιο Κίνημα⁵⁰.

Για πολλούς θεωρήθηκε ως ένα βιώσιμο όχημα κατανομής ισχύος και αποκέντρωσης στην Υεμένη και εξίσου πιθανό αποτέλεσμα μετά τη σύγκρουση. Ωστόσο, υπάρχουν πολλές προϋποθέσεις για την αποτελεσματική αποκέντρωση της εξουσίας έως και σήμερα οι οποίες δεν έχουν ακόμη τεθεί σε εφαρμογή στην Υεμένη, κυρίως στην ύπαρξη ισχυρών ενοποιημένων κεντρικών θεσμών. Εν ολίγοις υποστηρίζεται ότι είναι λάθος να βλέπουμε τον Φεντεραλισμό ως

---

⁴⁶ David Wippman, "International Law and Ethnic Conflict on Cyprus", Juss, Satvinder S., "International Law & Ethnic Conflict, by David Wippman, 1998, Indiana Journal of Global Legal Studies: Vol. 6: Issue 1, Article 15., 173, n.220, διαθέσιμο στο:

<https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1156&context=ijgls>

⁴⁷ βλ. Alemante G. Selassie, "Ethnic Federalism: Its Promise and Pitfalls for Africa", supra note 205, p.86 (διαβεβαιώνοντας ότι ο εθνικός ομοσπονδιακός ρυθμός επιδεινώνει την εθνοτική δυσπιστία και την κοινωνική διχόνοια επειδή αναδεικνύει σκόπιμα και ανοιχτά τις εθνοτικές διαφορές που διαφορετικά θα μπορούσαν να ξεθωριάσουν με την πάροδο του χρόνου).

⁴⁸ Gaston Erica, "Process Lessons Learned in Yemen's National Dialogue" (United States Institute of Peace, Special Report No. 342, 2014), διαθέσιμο στο: https://www.usip.org/sites/default/files/SR342_Process-Lessons-Learned-in-Yemens-National-Dialogue.pdf

⁴⁹ Heinze Marie-Christine, "Yemen and the Search for Stability Power, Politics and Society after the Arab Spring", Bloomsbury Collections, Chapt. 13, 2019, διαθέσιμο στο: <https://www.bloomsburycollections.com/book/yemen-and-the-search-for-stability-power-politics-and-society-after-the-arab-spring/ch13-can-federalism-save-the-yemeni-state?from=search>

⁵⁰ Aljazeera, "Yemen to Become six-region federation", Aljazeera News, 2014, διαθέσιμο στο: <https://www.aljazeera.com/news/2014/2/10/yemen-to-become-six-region-federation>

μέσο επίτευξης σταθερότητας. Αντ' αυτού η σταθερότητα πρέπει να προϋπάρξει για την θεμελίωση του Φεντεραλιστικού μοντέλου διακυβέρνησης⁵¹.

2.2.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Πριν από τις συγκρούσεις των τελευταίων ετών, η εξουσία και οι πόροι στην Υεμένη, όπως προαναφέρθηκε συγκεντρώθηκαν σε κεντρικό επίπεδο από μια ομάδα πολιτικών, κοινωνικών, φυλετικών και στρατιωτικών ελίτ. Το κράτος είχε προηγουμένως ανταποκριθεί στις εκκλήσεις για αποκέντρωση το 2000 με το νόμο τοπικής αυτοδιοίκησης (LAL), ο οποίος συνέβαλε στην ανάπτυξη των τοπικών συμβουλίων. Ωστόσο, η μεταρρύθμιση αυτή δεν εφαρμόστηκε ποτέ πλήρως και η Υεμένη απέτυχε να διαμορφώσει ένα λειτουργικά αποκεντρωμένο κράτος, εν μέρει λόγω των φόβων του τότε Προέδρου Ali Abdullah Saleh να παραχωρήσει την εξουσία, καθώς και άλλων πολιτικών διαφορών. Οι προσπάθειες αποκέντρωσης σταμάτησαν κυρίως σε μια εποχή που η Υεμένη είχε σχετικά σταθερούς κρατικούς θεσμούς, μία κυβέρνηση και ένα κοινοβούλιο να λειτουργεί μακριά από την σκιά ενός εμφυλίου πολέμου, σε αντίθεση με την τρέχουσα πραγματικότητα. Η απόσταση μεταξύ του κεντρικού κράτους και των πολιτών του, η ανεξέλεγκτη διαφθορά και η κυριαρχία αποκλειστικά ενός πολιτικού κόμματος συνέβαλαν σημαντικά στην τρέχουσα κατάσταση, καθώς και στην αποτυχία της αποκέντρωσης.

Μετά από 7 χρόνια συγκρούσεων και πολλαπλών πραξικοπημάτων, το κεντρικό κράτος της Υεμένης είναι πλέον αδύναμο και κατακερματισμένο. Η χώρα χωρίζεται μεταξύ δύο κυβερνήσεων: μεταξύ μιας διεθνούς αναγνωρισμένης κυβέρνησης με επικεφαλής τον Πρόεδρο Abdu Rabbu Mansour Hadi, η οποία εδρεύει στο Ριάντ, και μια de facto κυβέρνηση που διοικείται από πολιτοφυλακές Houthis από την πρωτεύουσα της χώρας τη Σαναά. Και οι δύο ανταγωνιστικές αρχές απέτυχαν να παρέχουν βασικές υπηρεσίες στους πολίτες αλλά και μια ενιαία ολοκληρωμένη πολιτική διακυβέρνησης. Αφού η κυβέρνηση του Hadi εγκαταστάθηκε στο, τελικά, και μόνο εν μέρει, επανέλαβε τις λειτουργίες της στην προσωρινή πρωτεύουσα, καταφέροντας να σταθεροποιήσει το νόμισμα της χώρας, να παρέχει περιορισμένες υπηρεσίες, όπως εκπαίδευση,

---

⁵¹ Al-Rawhani Osamah, "A Strong Central State: A Prerequisite for Effective Local Governance in Yemen", Arab Reform Initiative, 2019, διαθέσιμο στο: <https://www.arab-reform.net/publication/a-strong-central-state-a-prerequisite-for-effective-local-governance-in-yemen/>

υγεία και ηλεκτρικό ρεύμα, και να πληρώνει τους μισθούς του δημοσίων υπαλλήλων που εργάζονται σε ελεγχόμενο από την κυβέρνηση έδαφος. Ωστόσο, αυτή η περιορισμένη δυνατότητα ενεργειών υπονομεύτηκε από τη μερική εξαγορά του Aden από το STC (Southern Transitional Council) τον Ιανουάριο του 2018. Το STC, αποτελεί μια αποσχιστική ομάδα που στόχος της είναι να αναβιώσει μια ανεξάρτητη Νότια Υεμένη, η οποία υποστηρίζεται οικονομικά και στρατιωτικά από τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και ηγείται από δύο πρώην κυβερνητικούς αξιωματούχους που ο Hadi είχε απολύσει το 2017.⁵² Αφού ανέλαβε μερικώς τον έλεγχο της πόλης, το STC δεν κατάφερε ούτε να παρέχει τις ίδιες τις δημόσιες υπηρεσίες ούτε να διαχειριστεί το έργο των τοπικών αρχών στο Aden. Αντ' αυτού, η αποσχιστική ομάδα επικεντρώθηκε στην παρεμπόδιση των προσπαθειών της κυβέρνησης της Υεμένης να παρέχει εξ ονόματός της αυτές τις υπηρεσίες. Παράλληλα, ενώ η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα κατάφεραν να μεσολαβήσουν μια εύθραυστη συμβολή μεταξύ των συμμάχων στον αγώνα κατά των Houthis, τον Αύγουστο του 2019 το STC δημιούργησε ένα πλήρες πραξικόπημα και ανέλαβε τον πλήρη έλεγχο επί του Άντεν.

Η επίτευξη του φεντεραλιστικού μοντέλου απαιτεί κάτι περισσότερο από πολιτική βούληση. Απαιτεί αμοιβαία κατανόηση μεταξύ της κεντρικής κυβέρνησης και των τοπικών αρχών, μέσω μιας διαδικασίας που επιτρέπει σε όλες τις πλευρές να μετριάσουν τις ανησυχίες σχετικά με την κυριαρχία, την πολιτική εξουσία ή την εκμετάλλευση των πόρων. Η διαδικασία Αποκέντρωσης πρέπει να δημιουργήσει δίαυλους συνεργασίας μεταξύ των περιφερειών έτσι ώστε να διαπραγματευτούν ειρηνικά οι παραχωρήσεις και ο διαμοιρασμός αρμοδιοτήτων. Για να συντονιστούν οι παραπάνω ενέργειες, είναι κρίσιμο η Υεμένη να διαθέτει έναν ισχυρό κεντρικό κρατικό μηχανισμό για τη επίλυση διαφορών και τη διασφάλιση ότι ενεργεί ως εγγυητής ορισμένων βασικών αρχών, συμπεριλαμβανομένων της διατήρησης της κυριαρχίας του κράτους, της διαχείρισης κεντρικών θεσμών, εξίσου την διευθέτηση των εξωτερικών υποθέσεων και άμυνας, τη διασφάλιση δίκαιης κατανομή των πόρων και την εγγύηση ότι ορισμένες επαρχίες δεν είναι αποσχισμένες εντελώς, μεταξύ άλλων.

Ο φεντεραλισμός, για αρκετούς αναλυτές στην Υεμένη αλλά και ευρύτερα εξακολουθεί να θεωρείται ως η βέλτιστη μορφή διακυβέρνησης σε ένα μετασυγκρουσιακό πλαίσιο για την ενίσχυση της τοπικής διακυβέρνησης, την ανταπόκριση στις απαιτήσεις διαφόρων πολιτικών ομάδων και την αποκατάσταση του κρατικού κατακεραματισμού και της απολοκλήρωσης που είναι επί του παρόντος ευρέως διαδεδομένο καταστασιακό φαινόμενο στη χώρα. Ωστόσο, η καθιέρωση

---

⁵² (βλ. προηγούμενη)

ενός κοινοτικού (ή αλλιώς ομοσπονδιακού) συστήματος απαιτεί πολιτική και κοινωνική σταθερότητα, καθώς και σταθερούς θεσμούς, λειτουργικά χρηματοπιστωτικά συστήματα, νομοθετικά και δικαστικά όργανα, και την προθυμία όλων των τοπικών κομμάτων να υιοθετήσουν μια νοοτροπία για να διασφαλίσουν καλή πίστη σε ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης για τη χώρα. Το πιο σημαντικό, πρέπει να αντιμετωπιστούν διάφορες δυσaréσκειες που θα εμπόδιζαν τη διαδικασία, ιδίως τα ζητήματα για περισσότερη αυτονομία στο νότιο τμήμα ή για κάποιους άλλους που τάσσονται υπέρ της απόλυτης ανεξαρτησίας⁵³. Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει μια υπενθύμιση της σχετικής θεωρίας του Φεντεραλισμού όπου κατά τον Etzioni: «μια ολοκληρωμένη πολιτική κοινότητα προϋποθέτει την ύπαρξη ενός κυρίαρχου κέντρου λήψης αποφάσεων το οποίο διανέμει αξίες και πηγές πλούτου και αποτελεί το κέντρο αναφοράς έναντι του οποίου αναγνωρίζονται πολιτικά συνειδητοποιημένοι πολίτες. Ο Κοινοτισμός του Etzioni προσφέρει το κριτήριο για την εξέταση «ύπαρξης ή μη κοινότητας είτε σε εθνικό επίπεδο είτε σε υπερεθνικό, πιο συγκεκριμένα για την ύπαρξη ή μη ενός κέντρου που να διαθέτει κατ' αποκλειστικότητα την αρμοδιότητα άσκησης της εξουσίας». Εξίσου σημαντική είναι η προσθήκη του Michael Taylor ότι «απαραίτητο συστατικό των κοινοτήτων αποτελούν οι κοινές πεποιθήσεις και αξίες, οι οποίες συνδυάζονται με τη σχετική πυκνότητα της επικοινωνίας μεταξύ των μελών της κοινότητας»⁵⁴.

Σύμφωνα με ορισμένες απόψεις, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις μια αποκεντρωμένη δημοκρατία θα μπορούσε να προτιμηθεί από τη φεντεραλιστική δημοκρατία. Για παράδειγμα, οι εθνικές κυβερνήσεις μπορεί να φοβούνται ότι μια εθνοτικά καθορισμένη περιφερειακή κυβέρνηση σε ένα αρκετά διαιρεμένο κράτος μπορεί να επιδιώξει την κήρυξη ανεξαρτησίας από το κράτος – ένας συνεχής φόβος για παράδειγμα των εθνικών κυβερνήσεων του Ιράκ, του Ιράν, της Συρίας και της Τουρκίας, σχετικά με την κουρδική περιοχή του Ιράκ. Η μεταβίβαση της εξουσίας στις τοπικές αρχές και όχι στις περιφερειακές κυβερνήσεις είναι μια εναλλακτική επιλογή συνταγματικού σχεδιασμού που υποστηρίζει την τοπική αυτονομία, χωρίς να εξουσιοδοτείται μια περιφερειακή κυβέρνηση που θα μπορούσε να ανταγωνιστεί το ίδιο το κράτος. Σε διαιρεμένα κράτη όπου υπάρχουν πολλές και διαφορετικές εθνοτικές ομάδες, όπως για παράδειγμα το Κοσσυφοπέδιο, η δημιουργία αποκεντρωμένων τοπικών κυβερνήσεων βοήθησε να αποτραπεί ο διαχωρισμός του κράτους κατά εθνικές γραμμές, δημιουργώντας τοπικούς θεσμούς στους οποίους συνεργάστηκαν Σέρβοι και Αλβανοί του Κοσσυφοπεδίου. Σε τέτοιου είδους περιβάλλοντα, η

---

⁵³ (βλ. προηγούμενη)

⁵⁴ Ηφαιστος, *“Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”*, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), σελ. 135

τοπική αποκέντρωση ευνοεί την εθνική ενότητα και σταθερότητα σε μεγαλύτερο βαθμό από τον περιφερειακό φεντεραλισμό⁵⁵.

Σήμερα, πρώτο στην κατάταξη των “εύθραυστων κρατών” (fragile states)⁵⁶, οι θεσμοί του ιδού του κράτους και η διακυβέρνηση της Υεμένης είναι τα κύρια εμπόδια για τη μετατροπή της χώρας σε ένα υγιές ομοσπονδιακό σύστημα ή οποιαδήποτε άλλη μορφή εξουσιοδοτημένης τοπικής διακυβέρνησης. Επομένως, η μετάβαση προς τον φεντεραλισμό δεν είναι, τουλάχιστον προς το παρόν μια ρεαλιστική προοπτική στην Υεμένη και οι προϋποθέσεις για αποκέντρωση είναι δύσκολο να εφαρμοστούν γρήγορα και αποφασιστικά σε ένα σενάριο μετά τη σύγκρουση. Σε αυτό το στάδιο, προτεραιότητα πρέπει να είναι η ανοικοδόμηση και η ενίσχυση των θεσμών του κεντρικού κράτους. Η προσπάθεια επιβολής ή ιεράρχησης του φεντεραλισμού ως αποτέλεσμα θα ήταν αντιπαραγωγική και θα οδηγούσε μόνο σε περαιτέρω κατακερματισμό, όπως και συνέβη όταν πρωτοδιατυπώθηκε κατά τη μεταβατική περίοδο 2011-2014. Η Υεμένη, στην τρέχουσα κατάστασή της, ίσως να μη μπορεί να αντέξει ή να εφαρμόσει ένα νέο σχέδιο διακυβέρνησης βασισμένο στον Φεντεραλισμό, παρόλο που για πολλούς μελετητές θεωρείται το ιδανικότερο σύστημα διακυβέρνησης. Προτεραιότητα είναι η συμφωνία για ένα προσωρινό και μεταβατικό μοντέλο διακυβέρνησης που θα δώσει προτεραιότητα στην ενίσχυση των κρατικών θεσμών και στην ομαλή διεξαγωγή διαλόγων για την επίλυση πολιτικών διαφορών. Ελλείψει σαφών εθνικών κρατικών θεσμών που μπορούν να παρέχουν προστασία και βασικές υπηρεσίες, η εκχώρηση δύναμης μπορεί να αποφανθεί επιβλαβής και επικίνδυνη προσέγγιση και εκ του αποτελέσματος να οδηγήσει σε περαιτέρω κατακερματισμό και βία.

Σε μια πιο πρόσφατη εξέλιξη, ο συνασπισμός υπό την ηγεσία της Σαουδικής Αραβίας στην Υεμένη ανακοίνωσε πρόσφατα (Δεκέμβριος 2020) ένα νέο υπουργικό συμβούλιο ανακατανομής εξουσίας που θα συμπεριλάμβανε νότιους αυτονομιστές στη διεθνώς αναγνωρισμένη κυβέρνηση, ως μέρος μιας συμφωνίας για τον τερματισμό συγκρούσεων για εξουσία. Η κυβέρνηση του Προέδρου Abd-Rabbu Mansour Hadi που εδρεύει νότια στο λιμάνι του Aden και οι αυτονομιστές είναι σύμμαχοι του συνασπισμού, ο οποίος βρίσκεται σε πόλεμο εναντίον των - παρατεταγμένων με το Ιράν - Houthis που έχουν υπό τον έλεγχο τους την πρωτεύουσα Sanaa από το 2014. Ωστόσο, το αποσχιστικό νότιο μεταβατικό συμβούλιο (STC) κήρυξε αυτοδιοίκηση στο Aden νωρίτερα αυτό το έτος, με τις δύο αυτές πλευρές να συγκρούονται για εξουσία στην Νότια Υεμένη

---

⁵⁵ “Decentralization in Unitary States”, Report, Constitutional frameworks for the Arab States Region, 2014, [εξηγώντας ότι η αποκέντρωση διατηρεί την εθνική σταθερότητα μέσω διεύρυνσης της συμμετοχής πολιτών και καταμερισμού της εξουσίας]

⁵⁶ Fragile States Index, “Global Data”, Washington, DC, 2018, διαθέσιμο στο: <https://fragilestatesindex.org/data/>

περιπλέκοντας τις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για επίτευξη μιας μόνιμης κατάπαυσης του πυρός. Οι συγκρούσεις στο στρατόπεδο κατά των Houthis ήταν ένας ανασταλτικός παράγοντας που καθυστέρησε τις προσπάθειες των Ηνωμένων Εθνών για διαπραγμάτευση εκχειρίδας σε εθνικό επίπεδο για να ανοίξει ο δρόμος για επανάληψη των πολιτικών διαπραγματεύσεων, που πραγματοποιήθηκε τελευταία τον Δεκέμβριο του 2018 για τον τερματισμό του ευρύτερου πολέμου.

Η σύγκρουση, που θεωρείται ευρέως στην περιοχή ως Proxy War μεταξύ Σαουδικής Αραβίας και Ιράν, έχει επιφέρει περισσότερους από 100.000 θανάτους και προκάλεσε αυτό που τα Ηνωμένα Έθνη λένε ότι είναι η μεγαλύτερη ανθρωπιστική κρίση στον κόσμο⁵⁷.

2.3 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Η πολιτισμική και γλωσσική ταυτότητα στο κράτος της Υεμένης συνδέεται άρρηκτα με τις ποικίλες εθνοτικές ομάδες που αποτελούν τον συνολικό πληθυσμό. Όπως έχει προαναφερθεί η Υεμένη είναι κράτος που απαρτίζεται από πολλές φυλές διαφορετικής πολιτισμικής ταυτότητας μεταξύ τους. Ένα από παράδειγμα είναι ότι τα βόρεια τμήματα της χώρας φιλοξενούν πάνω από 400 φυλές *Zaidi* ενώ στο αστικό κέντρο της Υεμένης υπάρχουν άλλες φυλετικές ομάδες, όπως η *Al-Akhdam*. Ένα σημαντικό ποσοστό των Υεμένων είναι περσικής καταγωγής. Υπάρχουν πάνω από 100.000 πολίτες ινδικής καταγωγής που κατοικούν στα νότια τμήματα της Υεμένης γύρω από μεγάλα αστικά κέντρα και το Άντεν. Τρεις είναι οι βασικότερες εθνοτικές ομάδες που συγκροτούν τον πληθυσμό της Υεμένης. Οι *Maqils*, οι Εβραίοι Υεμένοι και οι Αφρο-Άραβες. Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η χρήση της γλώσσας. Ενώ η επίσημη γλώσσα της Υεμένης είναι η σύγχρονη αραβική, διατηρούνται πολλές μη αραβικές γλώσσες όπως η *Soqotri* της οποίας ομιλητές υπήρχαν πάνω από 57.000 *Soqotri* στην Υεμένη μέχρι το 1990. Επίσης μια από τις πιο διαδεδομένες γλώσσες που ομιλείται στην Υεμένη με περισσότερους από 70.000 ανθρώπους είναι η *Mehri*.⁵⁸ Όπως ήταν

---

⁵⁷ Reuters Staff, “*Yemen’s president, separatists announce new power-sharing government*”, 2020 Candidate Slideshows, 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/yemens-president-separatists-announce-new-power-sharing-government-idUSKBN28S2P5>

⁵⁸ World Atlas, “*What is the Ethnic Composition of Yemen?*”, διαθέσιμο στο: <https://www.worldatlas.com/articles/what-is-the-ethnic-composition-of-yemen.html>

αναμενόμενο, ένα κράτος διαιρεμένο και υπό την σκιά ενός εμφυλίου πολέμου υπέστη εσωτερικές συγκρούσεις εναντίον αλλόγλωσσων ή και αλλόθρησκων μειονοτικών ομάδων, όπως η συντριπτική μείωση του Εβραϊκού πληθυσμού⁵⁹, με αποτέλεσμα ο γλωσσικός παράγοντας να προστεθεί στους αρωγούς περαιτέρω διάσπασης της Υεμένης.

Ενώ η έννοια της Υεμένης ως ξεχωριστής περιοχής προϋπήρχε του Ισλάμ, σπάνια βρισκόταν υπό την κυριαρχία μιας μοναδικής και ενιαίας κυβέρνησης. Για μεγάλο χρονικό διάστημα του περασμένου αιώνα, η χώρα χωρίστηκε στη βόρεια Αραβική Δημοκρατία της Υεμένης και στη νότια Λαϊκή Δημοκρατία της Υεμένης. Αυτά τα δύο μέρη ενοποιήθηκαν το 1990. Η γραμμή που χώριζε τον βορρά και τον νότο αντανάκλούσε τη διαίρεση της χώρας υπό την βρετανική και την οθωμανική κυριαρχία. Ωστόσο, οι πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των δύο περιοχών είναι πραγματικές και γίνονται εντονότερες από το διαφορετικό ιστορικό υπόβαθρο τους. Η κουλτούρα και η πολιτική στο βορρά επηρεάζονται από την πάνω από 1.000 χρόνια θεοκρατική κυριαρχία των *Zaidi* - ένας κλάδος του σιτισμού ο οποίος εντοπίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην Υεμένη. Αντίθετα, ο νότος μεταμορφώθηκε εξαιτίας της βρετανικής επιρροής, ξεκινώντας από τα μέσα του 19ου αιώνα. Η Μεγάλη Βρετανία διοικούσε το στρατηγικό λιμάνι του Aden και εγκαταστάθηκε στην ενδοχώρα του λιμανιού και σε άλλες περιοχές του νότου μέσω οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας. Παράλληλα έκανε συμφωνίες με τους επικεφαλής των διαφόρων σουλτανάτων, σείχηδων και εμιράτων που αποτελούσαν την Ομοσπονδία της Νότιας Αραβίας και το γειτονικό Προτεκτοράτο της Νότιας Αραβίας. Οι διαφορές μεταξύ Βορρά και Νότου μεγεθύνθηκαν μόνο μετά την αποχώρηση των Βρετανών το 1967 και τις επόμενες δεκαετίες διακυβέρνησης υπό την νότια Λαϊκή Δημοκρατία της Υεμένης, η οποία ήταν το μόνο μαρξιστικό κράτος στον αραβικό κόσμο.⁶⁰

Όσον αφορά τις θρησκευτικές διαφορές είναι σε μεγάλο βαθμό παράλληλες με τη γεωγραφία της χώρας. Ο σιτισμός των *Zaidi* κυριαρχεί στα βόρεια υψίπεδα, μαζί με μια μικρή μειονότητα την λεγόμενη *Ismaili*. Οι *Σουνίτες* (*Sunnis*) αν και αποτελούν την πλειοψηφία αλλού, ιστορικά ο σεχταρισμός ήταν ελάχιστος. Οι γάμοι μεταξύ *Σουνιτών* και *Zaidi* θεωρούνται σύνηθες φαινόμενο και, μέχρι πρόσφατα, κάτοικοι της Υεμένης, διαφορετικών αιρέσεων, προσεύχονταν στα ίδια τζαμιά χωρίς δεύτερη σκέψη. Πάραυτα, η άνοδος του πολιτικού Ισλάμ – όπως το Κόμμα *Islah* που συνδέεται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και οι *Zaidi-Houthis* – έχει αυξήσει τις

---

⁵⁹ *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*, Minority Rights Group International, Yemen, διαθέσιμο στο: <https://minorityrights.org/country/yemen/>

⁶⁰ Adam Baron, “*Mapping the Yemen Conflict, A multimedia exploration of Yemen’s multi-faceted civil war*”, Middle East and North Africa, European Council on Foreign Relations, 19 October 2015, διαθέσιμο στο: <https://ecfr.eu/special/yemen/>

εντάσεις. Το ίδιο συμβαίνει και με τη διάδοση της σουνιτικής ιδεολογίας –ιδιαίτερα του σαλαφισμού– στις παραδοσιακές *Zaidi* περιοχές. Να σημειωθεί ότι αυτός ήταν ένας βασικός παράγοντας που συνέβαλε στην εμφάνιση του κινήματος των Houthis.⁶¹

Παρόλο που τα μοντέλα του Φεντεραλισμού συχνά τείνουν να διαφέρουν, ένα από τα χαρακτηριστικά ενός συνταγματικού συστήματος που βασίζεται στον εθνικό Ομοσπονδισμό είναι η προστασία της πολιτιστικής και γλωσσικής ταυτότητας⁶². Η προστασία της ξεχωριστής πολιτιστικής και γλωσσικής ταυτότητας μιας εθνοτικής ομάδας μέσα σε μια ευρύτερη εθνική κουλτούρα συχνά υπογραμμίζει την επιθυμία μιας εθνικής ομάδας για πολιτική αυτονομία. Για παράδειγμα το Σύνταγμα της Νότιας Αφρικής αναγνωρίζει τα δικαιώματα των εθνοτικών ομάδων στις γλώσσες και τους πολιτισμούς τους και ενισχύει αυτά τα δικαιώματα μέσω μιας ομοσπονδιακής μορφής διακυβέρνησης που εξουσιοδοτεί τις επαρχίες να προστατεύουν αυτά τα δικαιώματα. Να τονιστεί, ωστόσο, ότι ένα φεντεραλιστικό μοντέλο διακυβέρνησης μαζί με την κατανομή δικαιωμάτων στις περιφέρειες που έχει ορίσει, κατανέμει ταυτόχρονα πολιτική και νομική αυτονομία έως έναν βαθμό. Γι' αυτόν τον λόγο έχει παρατηρηθεί ότι η κατανομή κρατικής ισχύος σε υποδεέστερα διοικητικά επίπεδα γίνεται σε περιπτώσεις που η κεντρική εξουσία επιθυμεί να κρατήσει μια εθνοτική περιφερειακή ομάδα εντός του κρατικού ιστού αποφεύγοντας το ρίσκο της απόσχισης. Σε σπάνιες περιπτώσεις, ομοσπονδιακές ρυθμίσεις όπως το Σύνταγμα της Αιθιοπίας, παρέχουν μια επιλογή για απόσχιση μιας περιοχής⁶³.

Οι στόχοι του Φεντεραλισμού και της Αποκέντρωσης μπορεί επίσης να διαφέρουν. Όπως συζητήθηκε παραπάνω, ο Φεντεραλισμός μπορεί να μειώσει τις εντάσεις σε πολύ διαιρεμένες κοινωνίες με εθνοτικές ομάδες με επίκεντρο διαφορετικές περιοχές, παρέχοντας ένα βαθμό εθνο-περιφερειακής αυτονομίας. Ωστόσο επικρατεί ένας ισχυρισμός ο οποίος βασίζεται σε μια λεπτή γραμμή όσον αφορά την κατανομή δικαιωμάτων και ισχύος από το κέντρο προς τις μονάδες. Συνίσταται συνήθως κατανομή εξουσιών σε τοπικές αυτοδιοικήσεις και όχι σε περιφερειακές κυβερνήσεις οι οποίες δυνητικά θα μπορούσαν να ενισχυθούν περαιτέρω και να λειτουργήσουν ανασταλτικά για το κράτος.⁶⁴

Οι προτάσεις για ένα ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης στην Υεμένη κυκλοφορούν εδώ και καιρό, τόσο μετά την ενοποίηση το 1990 όσο και μετά τον εμφύλιο πόλεμο της Υεμένης

---

⁶¹ (βλ. προηγούμενη)

⁶² βλ. Selassie, *“Ethnic Federalism: Its Promise and Pitfalls for Africa”*

⁶³ βλ. το ίδιο, Selassie, [συζητώντας πώς το εθνο-ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης στην Αιθιοπία της δίνει τη δυνατότητα να δεχθεί πολιτιστικές, γλωσσικές και πολιτικές αποφάσεις εθνοτικών ομάδων]

⁶⁴ βλ. *“Decentralization in Unitary States”*, Report, Constitutional frameworks for the Arab States Region, (2014)

το 1994. Πήραν εξίσου σημαντική υποστήριξη μετά την εμφάνιση το 2007 του Κινήματος του Νότου, καθώς πολλοί ηγέτες του νότου ζήτησαν μεγαλύτερη αυτονομία. Μια ομοσπονδιακή διαίρεση της Υεμένης συμφωνήθηκε τελικά τον Φεβρουάριο του 2014 από μια υποεπιτροπή στη Διάσκεψη Εθνικού Διαλόγου της Υεμένης. Αποτέλεσε μια φιλόδοξη σύνοδο κορυφής που είχε στόχο να ανοίξει το δρόμο για τη σύνταξη ενός νέου συντάγματος. Η πρόταση έγινε αποδεκτή από τους περισσότερους πολιτικούς παράγοντες της χώρας, ωστόσο οι Houthis εξέφρασαν επιφυλάξεις για τις τελικές διαιρέσεις και ορισμένες φατρίες του Νότιου Κινήματος αντιτάχθηκαν στη διάσπαση της πρώην Λαϊκής Δημοκρατίας της Υεμένης σε δύο ομοσπονδιακές περιοχές. Η ονομαστικά εφαρμοσμένη ομοσπονδιακή διαίρεση χωρίζει την Υεμένη σε έξι περιοχές: *Hadramawt* (επαρχίες Hadramawt, Mahra και Shabwa), *Aden* (Abyan, Lahj, al-Dhale και Aden), *al-Janad* (Ibb και Ta'iiz), *Saba* (Marib, al-Jawf και al-Bayda), *Tihama* (al-Hudayda Rayma, Mahwit και Hajja) και *Azal* (Dhamar, Sanaa, Amran και Saada). Ωστόσο, η ακριβής φύση της αποκέντρωσης των εξουσιών παραμένει ασαφής. Ενώ η απτή εργασία για την οικοδόμηση μιας δομής γύρω τους δεν έχει ακόμη ξεκινήσει, ο Πρόεδρος Hadi έχει χαρακτηρίσει τις ομοσπονδιακές διαιρέσεις ως ιερές - ακόμα κι αν μια ποικιλία αναλυτών, διπλωματών και πολιτικών συνεχίζει να υποστηρίζει την ανάγκη περαιτέρω τροποποιήσεων.⁶⁵

---

⁶⁵ Adam Baron, "Mapping the Yemen Conflict, A multimedia exploration of Yemen's multi-faceted civil war", Middle East and North Africa, European Council on Foreign Relations, 19 October 2015, (βλ. 56)

3. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΛΙΒΥΗΣ

3.1 ΦΥΛΕΤΙΚΗ ΔΥΝΑΜΙΚΗ

Οι φυλές της Λιβύης, όπως αναλύθηκε και στην περίπτωση της Υεμένης, θεωρούνται ένας από τους παλαιότερους και μακροχρόνιους κοινωνικούς θεσμούς του κράτους⁶⁶. Συγκεκριμένα το κράτος της Λιβύης έχει βιώσει την περιπλοκή των φυλών με την πολιτική, με αποτέλεσμα να έχει δημιουργηθεί μια δυναμική η οποία φαίνεται να συνεχίζεται, ίσως και να έχει εντατικοποιηθεί και παγιωθεί περισσότερο ως φαινόμενο μετά την εποχή Gaddafi και Αραβικής Άνοιξης. Στην παρούσα κατάσταση που εξελίσσεται, οι θεσμοί του κράτους προάγουν κυρίως ατομικά ή τοπικού χαρακτήρα συμφέροντα έναντι του κοινού καλού και όσες προσπάθειες επανασυγκρότησης ενός σταθερού και έμπιστου κέντρου ελέγχου πάνω στις υπάρχουσες κυβερνητικές δομές έχουν αποτύχει. Σε αυτό το πλαίσιο, εξαιτίας της αναποτελεσματικότητας ή άλλοτε απουσίας άσκησης κυβερνητικού ελέγχου οι φυλές έχουν αυξήσει την επιρροή τους και σε ορισμένες περιπτώσεις τείνουν να είναι επικρατέστερες των ήδη υπαρχουσών επίσημων δρώντων. Σε τέτοιου είδους συνθήκες, μια φυλετική ταυτότητα μπορεί να είναι χρήσιμη, επειδή παρέχει μια αίσθηση του «ανήκειν» η οποία γεμίζει τα κενά που αφήνει η απουσία μιας λειτουργικής κατάστασης. Ξένοι αναλυτές αλλά και η διεθνής κοινότητα, παρακολουθώντας αυτή την πορεία πραγμάτων, έχουν εκδηλώσει την ανησυχία ότι ένας περεταίρω κατακερματισμός της εξουσίας και κυβερνητικού ελέγχου απέναντι στις φυλές πιθανόν να συμβάλει στη παράταση του χάους και των συγκρούσεων. Ωστόσο είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι ο εμφύλιος πόλεμος και η τρέχουσα ευθραυστότητα στη Λιβύη δεν μπορεί να αποδοθεί εξ' ολοκλήρου στον φυλετικό παράγοντα. Επομένως, το λιβυκό φυλετικό σύστημα αφορά την κρατική περίσταση και όχι απαραίτητα την τυφλή, κληρονομική πίστη. Υπάρχει επομένως ένας αρκετά βάσιμος ισχυρισμός να υποστηριχθεί ότι η σύγκρουση είναι αυτή που επιδεινώνει τις φυλετικές διαιρέσεις και όχι το αντίστροφο.⁶⁷

Όσον αφορά τη μεσολάβηση των φυλών, την επίλυση των συγκρούσεων και τους μηχανισμούς συμφιλίωσης, θα μπορούσαν να είναι ωφέλιμοι στη διαδικασία επίτευξης ειρήνης και πολιτικής σταθερότητας στο Λιβυκό κράτος. Ένα από παράδειγμα αυτής της τακτικής όπως

---

⁶⁶Fondation pour la recherche stratégique: La structure tribale en Libye: *“Facteur de fragmentation ou de cohesion?”*, Observatoire du monde arabo-musulman et du Sahel, Mohammed Ben Lamma, 20 Septembre 2017, διαθέσιμο στο: <https://www.frstrategie.org/programmes/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/structure-tribale-libye-facteur-fragmentation-cohesion-2017>

⁶⁷ Arab Research and Advocacy Bureau: *“The Libyan conflict is not a tribal conflict”*, Statha Sbeta, διαθέσιμο στο: <https://arabbureau.org/2016/05/26/the-libyan-conflict-is-not-a-tribal-conflict/>

θα έλεγε κανείς έρχεται από τις αναταράξεις μετά τη κρίσιμη περίοδο του 2011, όπου η μέθοδος των φυλών γνωστή ως Urf⁶⁸, έχει επεκταθεί πλέον ως ένα ανεπίσημο αλλά καθιερωμένο σύστημα απόδοσης δικαιοσύνης με σκοπό την κάλυψη των κενών που δημιούργησε το κράτος και την πραγματική αντιμετώπιση του εμφυλίου πολέμου. Αυτό όπως και άλλα ιστορικά παραδείγματα που αφορούν την συνεισφορά των φυλών εντάσσονται σε μια ιστορική δυναμική εντός της οποίας η φυλετική ταυτότητα φαίνεται να γίνεται ισχυρότερη όταν το κράτος έρχεται αντιμέτωπο με μια κρίση και όταν οι κρατικοί θεσμοί αποτυγχάνουν να αναλάβουν ευθύνες και να εκπληρώσουν τις προσδοκίες των πολιτών. Ακόμη περισσότερο, σε περιπτώσεις που η κεντρική εξουσία αδυνατεί να ελέγξει εδάφη και περιοχές της, οι φυλές αναλαμβάνουν ευθύνες πολιτειακού χαρακτήρα, όπως απόδοση δικαιοσύνης αλλά και παροχή ασφάλειας.⁶⁹

Ο ενεργητικός αυτός ρόλος των φυλών θέτει αρκετά ερωτήματα όσον αφορά τις προοπτικές ολοκλήρωσης του κράτους της Λιβύης. Ποια θα πρέπει να είναι η αντιμετώπιση τους από τη διεθνή κοινότητα και ποιο το μέλλον τους στην πολιτική σκηνή της χώρας; Στην πολιτική δραστηριότητα του κράτους αποδεικνύεται ότι η ολοένα φυλετική ενδυνάμωση μέσω πολιτικών δράσεων - για παράδειγμα η υποστήριξη του ρόλου τους από τις τοπικές κυβερνήσεις (local governance) – υποστηρίζεται ότι μπορεί να επιφέρει αρνητικές συνέπειες σε μακροχρόνιο στάδιο. Η σύγχρονη ιστορία της Λιβύης είναι γεμάτη παραδείγματα όπου η περιπλοκή φυλών και κεντρικής εξουσίας εμπόδισε τη δημιουργία ενός σταθερού και λειτουργικού άξονα κρατικών θεσμών, η οικογενειοκεντρική φύση και λογική των φυλών εξάλλου, ευνοεί την ανάπτυξη ενός συστήματος πατρωνίας που ωφελεί ορισμένα τμήματα του πληθυσμού και όχι του γενικότερου κοινωνικού συνόλου. Εν τούτοις, ο φυλετισμός πρέπει να ληφθεί υπόψιν στις προσπάθειες βελτίωσης τοπικής και κεντρικής διακυβέρνησης. Είναι άλλωστε μείζονος σημασίας το γεγονός ότι προηγούμενες απόπειρες περιθωριοποίησης του φυλετικού συστήματος σε περιόδους προσπαθειών συγκρότησης του κράτους της Λιβύης αποδείχτηκαν αναποτελεσματικές έως και καταστροφικές.⁷⁰

---

⁶⁸ The Existence of Al-Urf (Social Tradition) in Islamic Law Theory, Ansari Yamamah, Faculty of Shari'ah, State Islamic University (UINSU, Medan), Indonesia, [*"tradition or habit ('urf) has long been practiced by the Arab community. Even, 'urf has the force of law in Arab society itself."*], διαθέσιμο στο: <https://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol.%2021%20Issue12/Version-7/12112074348.pdf>

⁶⁹ Research Report by Clingendael Institute, Netherlands Institute of International Relations, *"Libyan tribes in the shadows of war and peace"*, February 2019, διαθέσιμο στο:

https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-02/PB_Tribalism.pdf

⁷⁰ (βλ. προηγούμενη)

3.1.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Η πτώση του Gaddafi το 2011 δημιούργησε ένα πολιτικό κενό και συγχρόνως ένα κενό ασφαλείας το οποίο επηρέασε όλο τα επίπεδα ζωής και όλες της περιοχές της χώρας. Οι κρατικοί θεσμοί είχαν ήδη υπονομευτεί κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών της προεδρίας του και πολύ σύντομα με την έναρξη της επανάστασης αποσυντέθηκαν πλήρως. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι πολίτες να στραφούν στα κοινοτικά και τοπικά δίκτυα ανθρώπων που τους εξέφραζαν προκειμένου να εξασφαλίσουν την ασφάλεια και επιβίωση τους. Είναι σημαντικό να τονιστεί αυτή η αντίδραση των πολιτών της Λιβύης, διότι κατά τη διάρκεια αυτής της χρονικής περιόδου, ελλείψει πολιτικής αντιπροσώπευσης, σταθερότητας και έπειτα έντονου κατακερματισμού, οι φυλές αποδείχθηκαν σταθεροί κοινωνικοί και θεσμικοί πυλώνες που παρείχαν σε μεγάλο βαθμό υποστήριξη, προστασία και υπηρεσίες. Από παράδειγμα η περίπτωση της Κυρηναϊκής περιοχής (Cyrenaica), όπου το φυλετικό αίσθημα είναι ισχυρότερο απ'ότι σε οποιαδήποτε άλλη περιοχή της χώρας με αποτέλεσμα η φυλετική ταυτότητα να μετατραπεί σε ένα γενικευμένο χαρακτηριστικό το οποίο ορίζει την ατομική προσήλωση και τις πολιτικές απόψεις.⁷¹

Η ικανότητα των φυλών να γεμίσουν το κενό που δημιούργησε το κράτος επέφερε ωστόσο πολύπλευρες συνέπειες όσον αφορά την σταθερότητα της Λιβύης γενικότερα. Από την μία πλευρά, οι φυλές συνεχίζουν να προωθούν ένα πιο παραδοσιακό αλλά μετριοπαθές όραμα για το Ισλάμ και αποτελούν το κύριο μέτωπο αντιπολίτευσης στους μαχητές του Ισλάμ δυτικά της χώρας.⁷² Ακόμη και η πλειοψηφία των πολιτών υπό την καθοδήγηση των φυλών στα ανατολικά επικεντρώνεται σε μια πιο ρεαλιστική ατζέντα παρά σε μια πιο ιδεολογική ή ριζοσπαστική τείνοντας να υποστηρίζει τις κεντρικές κρατικές αρχές παρά να τις υπονομεύει. Τέλος σε πολλές περιπτώσεις έχει αποδειχθεί ότι οι φυλές παίζουν ρόλο προστάτη των τοπικών κοινοτήτων από τον κίνδυνο εξωτερικών απειλών, όπως στρατιωτικές επιδρομές, δίκτυα λαθρεμπορίου ή ακραίους Ισλαμιστές.⁷³

---

⁷¹ "Tribalism in Post-Revolution Libya", Nuruddin Farah, November 4, 2015, διαθέσιμο στο: <https://bravenewlibya.wordpress.com/2015/11/04/tribalism-in-post-revolution-libya/>

⁷² Arturo Vavrelli, Istituto per gli studi di Politica Internazionale, Analysis No. 172 "The role of Tribal Dynamics in the Libyan Future", P.9, May 2013, διαθέσιμο στο: https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_172_2013.pdf

⁷³ Research Report by Clingendael Institute, Netherlands Institute of International Relations, "Libyan tribes in the shadows of war and peace", P.8, February 2019.

Από την άλλη πλευρά, η αυξανόμενη επιρροή των φυλών στη κοινωνία έχει επιφέρει την ανάδειξη φυλετικών αδικιών και διαμαχών, ιδιαίτερα σε περιοχές της δυτικής και νότιας Λιβύης⁷⁴. Αυτές οι εντάσεις επαφίονται στο γεγονός ότι η παροχή υπηρεσιών και ασφαλείας από τις φυλές υπονομεύεται από την πληθώρα φυλών που υπάρχει και από τον μεταξύ τους ανταγωνισμό. Επιπλέον, έξω από τις μεγαλύτερες πόλεις κατά μήκος της ακτής, όπου το φυλετικό σύστημα είναι ισχυρότερο, η σχέση του πληθυσμού είναι πιο στενά δεμένη με το ριζοσπαστικό Ισλάμ συγκριτικά με τα μεγάλα αστικά κέντρα καθώς ο πληθυσμός εκεί είναι περισσότερο εκτεθειμένος στην παγκοσμιοποίηση και τη δυτική νοοτροπία. Ωστόσο, η αντιπαράθεση μεταξύ ριζοσπαστικών πολιτοφυλακών και φυλών όσον αφορά τον πιο κατάλληλο νόμο (Sharia ή Urf) είναι εμφανής. Ο Σαλαφισμός προσπαθεί να διαβρώσει το παραδοσιακό ρόλο των φυλών και τέλος το ριζοσπαστικό Ισλάμ προειδοποιεί ενάντια στον νεποτισμό και την ευνοιοκρατία, που θεωρείται το παράνομο και αντί-ισλαμικό προϊόν του φυλετισμού, όπως το Ισλάμ ορίζει ανοιχτά.⁷⁵

3.1.2 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗΣ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΚΤΥΩΝ

- Βάσει του παραδείγματος της Σομαλιλάνδης, μακροπρόθεσμα οποιαδήποτε ενοποιημένη κυβέρνηση της Λιβύης ηγηθεί του κράτους, θα μπορούσε να επωφεληθεί εάν λειτουργήσει με γνώμονα την ενσωμάτωση και συνύπαρξη του παραδοσιακού και του επίσημου συστήματος δικαίου. Όσο δεν υφίσταται κανένας επίσημος φορέας δικαίου ο οποίος έχει τη δυνατότητα επίλυσης των συγκρούσεων, τόσο το παραδοσιακό ή άτυπο θα έλεγε κανείς σύστημα (Urf στην προκειμένη περίπτωση) θα ενδυναμώνεται και θα αποτελεί την πιο αποτελεσματική εναλλακτική.⁷⁶

---

⁷⁴ "Tribalism in Post-Revolution Libya", Nuruddin Farah, BraveNewLibya WordPress, November 4, 2015, διαθέσιμο στο: <https://bravenewlibya.wordpress.com/2015/11/04/tribalism-in-post-revolution-libya/>

⁷⁵ Arturo Vavrelli, Istituto per gli studi di Politica Internazionale, Analysis No. 172 "The role of Tribal Dynamics in the Libyan Future", P.9-10, May 2013.

⁷⁶ Rebecca Richards, "Challenging the Ideal: Traditional Governance and the Modern State in Somaliland", University of Bristol, January 2009, διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/260095566_Challenging_the_Ideal_Traditional_Governance_and_the_Modern_State_in_Somaliland

- Προσπάθειες για εθνική συμφιλίωση θα ευνοούνταν σε περίπτωση που συμπεριλάβουν τον ρόλο ακόμη και ευρύτερων φυλετικών δικτύων. Μια εθνική εκστρατεία συμφιλίωσης των φυλών μεταξύ τους, χωρίς κανέναν απολύτως αποκλεισμό, θα μπορούσε να οδηγήσει στην ίδρυση ενός εθνικού συμβουλίου, όπου ο πολιτικός ρόλος των φυλών θα λαμβάνεται υπόψη. Αυτό θα μπορούσε να καταστεί εφικτό μέσω της Αποκέντρωσης (Decentralization) και εν συνεχεία μελετώντας ένα φεντεραλιστικό μοντέλο διακυβέρνησης στη Λιβύη, το οποίο όμως δεν μπορεί με σιγουριά να αποδειχθεί πανάκεια για όλες τις προβληματικές παραμέτρους όπως θα αναλυθεί στο θεσμικό πλαίσιο παρακάτω.
- Απόπειρες ένταξης των φυλών στον πυρήνα της διαδικασίας κρατικής ολοκλήρωσης θα ήταν εφικτές εάν βασίζονταν σε μια εξ ολοκλήρου εκπροσώπηση όλων των φυλών και κοινοτήτων. Ο υφιστάμενος διχασμός μεταξύ φυλών που πολέμησαν στον πλευρό των στασιαστών (rebels) και φυλών που παρέμειναν πιστοί στο καθεστώς Gaddafi καθίσταται μέχρι και σήμερα εξόχως προβληματικός και μη βιώσιμος. Υπάρχει επομένως επιτακτική ανάγκη για συμφιλίωση των δύο αυτών κοινοτήτων και για ισότιμη συμμετοχή και εκπροσώπηση τους, καθώς αυτό θα συμβάλλει στην προώθηση μακροπρόθεσμης σταθερότητας και επιθυμίας για εξάλειψη δυνητικών συγκρούσεων.⁷⁷

Σύμφωνα με όσα έχουν προαναφερθεί μπορεί κανείς να διακρίνει ότι η εξάλειψη των διαφορών ανάμεσα στις φυλές μπορεί να πραγματοποιηθεί, αν όχι εντελώς κατά ένα μεγάλο βαθμό, μέσω της υιοθέτησης ενός αποκεντρωμένου φεντεραλιστικού (decentralized federalism) μοντέλου διακυβέρνησης. Η ανάγκη για γεφύρωση των διαφορών ανάμεσα σε αντιμαχόμενα δίκτυα φυλών μέσω της συνύπαρξης παραδοσιακού – επίσημου συστήματος δικαίου ή μέσω ενός αποκεντρωμένου συστήματος που θα συμερίζεται τον ρόλο των κοινοτήτων και φυλών σε ένα πιο θεωρητικό υπόβαθρο αντανακλά ορισμένους κανόνες λειτουργίας του φεντεραλιστικού μοντέλου. Πιο συγκεκριμένα, κατά τον Michael Taylor, όλες οι κοινότητες παρουσιάζουν τάσεις διάσπασης και επομένως τα γενεσιουργά αίτια του κράτους (αποτροπή αναρχίας και συγκέντρωσης εξουσίας) πρέπει να αναζητηθούν στους παράγοντες οι οποίοι αποτρέπουν αυτή τη διαδικασία. Ως τέτοιοι παράγοντες εντοπίζονται η ηγεσία και το «απειλητικό περιβάλλον». Σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι ότι ο M. Taylor τονίζει ότι η ηγεσία προκύπτει εθελοντικά, χωρίς μορφές καταπίεσης, και από την ανάγκη των κοινοτήτων να καθοδηγηθούν από

---

⁷⁷ Research Report by Clingendael Institute, Netherlands Institute of International Relations, “*Libyan tribes in the shadows of war and peace*”, P.11, February 2019.

«αυθεντίες», οι οποίες με συμβουλευτικό και διευθυντικό τρόπο θα εξασφλίζουν το κοινό καλό.⁷⁸ Μια τέτοια υγιής ηγεσία - αυθεντία σε συνδυασμό με το συνεχές «απειλητικό περιβάλλον» που σκιαγραφείται στην Λιβύη εξαιτίας «ανταγωνιστικών κοινοτήτων», ίσως θα απέτρεπε την υφιστάμενη διάσπαση και θα οδηγούσε στη διαμόρφωση κράτους. Παρά ταύτα, η ηγεσία και το απειλητικό περιβάλλον δεν γνωρίζουμε εάν από μόνα τους συνέβαλαν στην διαδικασία ενοποίησης. Απαραίτητο συστατικό των κοινοτήτων αποτελούν εξίσου οι κοινές πεποιθήσεις και αξίες οι οποίες συνδυάζονται με μια σχετική επικοινωνία μεταξύ των μελών της κοινότητας. Για να υπάρξει επομένως αμοιβαιότητα η οποία είναι ένα από τα χαρακτηριστικά του Κοινοτισμού μεταξύ των κοινοτήτων και ευρύτερα των φυλών στην Λιβύη μια πρόταση θα ήταν η δημιουργία ενός κοινού αφηγήματος ή αισθήματος του «ανήκειν». Άλλωστε χαρακτηριστικό της Κοινότητας είναι και η δυνατότητα που παρέχει στα μέλη της να αισθάνονται ότι ανήκουν σε μια ευρύτερη δομή, στα πλαίσια της οποίας η ύπαρξη τους είναι αποδεκτή και επιβεβαιώνεται.⁷⁹

3.2 ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

Η ανάλυση που πραγματοποιήθηκε όσον αφορά τον ρόλο των φυλών φαίνεται να αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι στη δημιουργία του “πάζλ” Ολοκλήρωσης στο κράτος της Λιβύης. Ακόμη πιο ιδιαίτερη κάνει αυτή τη διαδικασία το γεγονός ότι η φυλετική διάσταση περιπλέκεται κατά έναν πολύ μεγάλο βαθμό στο θεσμικό κάδρο της Λιβύης, διότι, όπως θα δούμε, η Ολοκλήρωση ή αλλιώς Ενοποίηση αποτελείται από έναν κορμό σημαντικών συστατικών που απαιτούν τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση.

1) Αρκετοί μελετητές υποστήριξαν ένα αποκεντρωμένο φεντεραλιστικό σύστημα διακυβέρνησης για τη Λιβύη, το οποίο ως έναν βαθμό φαίνεται να μπορεί να λειτουργήσει εάν λάβουμε υπόψιν την διευθέτηση του φυλετικού ζητήματος σε πρότερο επίπεδο. Ωστόσο πριν

---

⁷⁸ Κουσκουβέλης, “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 441-442

⁷⁹ Κουσκουβέλης, “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις”, (Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007), σελ. 440

αναλυθεί το σύστημα αυτό και η προσαρμογή του στο μοντέλο της Λιβύης, θα ήταν βοηθητικό να αναφερθούμε σε ορισμένες έννοιες⁸⁰ που του έχουν δοθεί ώστε να γίνει κατανοητό.

- Η Αποκέντρωση ή αλλιώς αποκεντρωτική διακυβέρνηση αναφέρεται στην αναδιαμόρφωση ή αναδιοργάνωση της Αρχής (authority) έτσι ώστε να υπάρξει ένα σύστημα συνυπευθυνότητας (co-responsibility) μεταξύ των φορέων διακυβέρνησης σε κεντρικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο σύμφωνα με την αρχή της αυτοδιοίκησης (subsidiarity: prioritizing local authority), αυξάνοντας έτσι τη συνολική ποιότητα και αποτελεσματικότητα του συστήματος διακυβέρνησης, μεγιστοποιώντας παράλληλα την άσκηση εξουσίας και τις ικανότητες των υπό-εθνικών επιπέδων (sub-national levels). Η αποκέντρωση θα μπορούσε επίσης να συμβάλλει σε βασικά στοιχεία της χρηστής διακυβέρνησης, όπως η αύξηση των ανθρωπίνων ευκαιριών για συμμετοχή σε οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές αποφάσεις, ενισχύοντας την κυβερνητική ανταπόκριση, διαφάνεια και λογοδοσία.
- Η Αποκέντρωση είναι ένα περίπλοκο φαινόμενο το οποίο συμπεριλαμβάνει πολλές γεωγραφικές οντότητες, κοινωνικούς φορείς και κοινωνικούς τομείς. Οι γεωγραφικές οντότητες εμπεριέχουν τις αντίστοιχες διεθνείς, εθνικές και τοπικές. Οι κοινωνικοί δρώντες συμπεριλαμβάνουν την κυβέρνηση, τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών και τέλος οι κοινωνικοί τομείς συμπεριλαμβάνουν όλα τα αναπτυξιακά θέματα – πολιτικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και περιβαλλοντικά. Κατά τον σχεδιασμό πολιτικών και προγραμμάτων αποκέντρωσης είναι απαραίτητη η χρήση προσεγγιστικών συστημάτων που να περικλείουν αυτούς τους αλληλεπιδραστικούς κοινωνικούς τομείς και τις διαφορετικές απαιτήσεις που θέτει ο καθένας. Η αποκέντρωση είναι ένα μείγμα διοικητικών, δημοσιονομικών, πολιτικών λειτουργιών και σχέσεων. Επομένως στον σχεδιασμό αποκεντρωτικών συστημάτων πρέπει να περιλαμβάνονται και τα τρία.
- Εξίσου σημαντικό σε αυτό το σημείο είναι ότι η Αποκέντρωση δεν αποτελεί εναλλακτική του Συγκεντρωτισμού (Centralization). Αντιθέτως και οι δύο χρειάζονται. Οι συμπληρωματικοί ρόλοι εθνικών και υπό-εθνικών παραγόντων θα πρέπει να καθοριστούν μέσω της ανάλυσης των πιο αποτελεσματικών τρόπων και μέσων επίτευξης των επιθυμητών σκοπών. Για παράδειγμα, ένα εθνικό οδικό σύστημα, θα πρέπει να σχεδιαστεί

---

⁸⁰ "Decentralization: A Sampling of Definitions", United Nations Development Programme. October 1999. P.2-3, διαθέσιμο στο:

http://web.undp.org/evaluation/evaluations/documents/decentralization_working_report.PDF

τόσο με την τοπική συνεισφορά όσο και με τον εθνικό συντονισμό. Η εξωτερική πολιτική θα πρέπει να αποτελεί εθνική λειτουργία βασισμένη στις απόψεις των πολιτών συνολικά. Και ούτω καθεξής... Κατά τον σχεδιασμό μιας στρατηγικής αποκέντρωσης είναι επιτακτικό να διεξαχθεί μια τέτοια ανάλυση.

3.2.1 ΤΥΠΟΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ

Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο έτσι ώστε να γίνει πιο κατανοητή η έννοια της Αποκέντρωσης έχει γίνει η εξής αποσαφήνιση του συγκεκριμένου μοντέλου. Η Αποκέντρωση θα μπορούσε πρωταρχικά να θεωρηθεί ως *διοικητική* (administrative decentralization). Συγκεκριμένα, οι επιπτώσεις της αποκέντρωσης στη χρηστή διακυβέρνηση εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη μορφή και τη φύση της αποκέντρωσης που εμπλέκεται στη συγκεκριμένη χώρα. Ο τύπος της μονάδας με την οποία μοιράζεται η εξουσία ή στην οποία μεταβιβάζεται κατά της διαδικασία αποκέντρωσης είναι κρίσιμη για την κατανόηση των επιπτώσεων για τη χρηστή διακυβέρνηση. Εξού και η ύπαρξη μια ποικιλίας ρυθμίσεων που συχνά περιλαμβάνονται σε συζητήσεις σχετικά με την Αποκέντρωση. Επομένως, με στόχο η διαδικασία της Αποκέντρωσης να γίνει πιο κατανοητή, θα παρατεθούν οι παρακάτω τύποι της: ⁸¹

- Εκχώρηση (Devolution)

Ο πρώτος αυτός τύπος Αποκέντρωσης αφορά τις αυτόνομες μονάδες υπό-εθνικού επιπέδου, όπως οι *περιφερειακές, επαρχιακές και τοπικές αρχές* οι οποίες έχουν νόμιμα συσταθεί ως ξεχωριστά όργανα διακυβέρνησης. Η μεταβίβαση αρμοδιοτήτων σε τέτοιες μονάδες αναφέρεται συχνά με τον όρο Εκχώρηση (Devolution) και αποτελεί την πιο κοινώς κατανοητή μορφή της γνήσιας αποκέντρωσης. Μέσω της εκχώρησης, η κεντρική κυβέρνηση παραιτείται από ορισμένες λειτουργίες ή δημιουργεί νέες διοικητικές μονάδες που βρίσκονται εκτός του άμεσου ελέγχου της. Τα ομοσπονδιακά ή αλλιώς

---

⁸¹ Οι παρακάτω ορισμοί έχουν αντληθεί από: UNDP, Decentralized Governance Programme: Strengthening Capacity for People -Centered Development, Management Development and Governance Division, Bureau for Development Policy, September 1997, pp. 5-6, http://web.undp.org/evaluation/evaluations/documents/decentralization_working_report.PDF

φεντεραλιστικά μοντέλα κρατών εξ ορισμού αποκεντρώνονται, δηλαδή μεταβιβάζουν εξουσίες ή καθήκοντα, αν και ενδέχεται η έκταση των νόμιμα καθορισμένων και κοινών εξουσιών που μεταβιβάζονται από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση σε κυβερνητικές υπό-μονάδες να είναι αρκετά περιορισμένη.

Η Αποκέντρωση σε αυτή την πιο αμιγή της μορφή έχει ορισμένα θεμελιώδη χαρακτηριστικά. Πρώτον, οι τοπικές μονάδες της κυβέρνησης είναι αυτόνομες, ανεξάρτητες και γίνονται αντιληπτές ως ξεχωριστά επίπεδα διακυβέρνησης στα οποία οι κεντρικές αρχές ασκούν ελάχιστα ή καθόλου άμεσο έλεγχο. Δεύτερον, οι τοπικές κυβερνήσεις έχουν ξεκάθαρα και νομικά αναγνωρισμένα γεωγραφικά όρια εντός των οποίων ασκούν εξουσία και εκτελούν δημόσιες λειτουργίες. Τρίτον, έχουν εταιρικού τύπου καθεστώς και την εξουσία να εξασφαλίζουν πόρους για την εκτέλεση των καθηκόντων τους. Τέταρτον, η αποκέντρωση συνεπάγεται της ανάγκης να αναπτύσσονται οι τοπικές κυβερνήσεις ως θεσμοί. Με απλά λόγια, αυτές πρέπει να γίνονται αντιληπτές από του πολίτες της εκάστοτε περιοχής ως οργανισμοί παροχής υπηρεσιών που ικανοποιούν τις ανάγκες τους και ως κυβερνητικές μονάδες πάνω στις οποίες θα έχουν ορισμένη επιρροή. Τέλος, η Εκχώρηση αποτελεί μια ρύθμιση στη οποία συνυπάρχουν αμοιβαία επωφελής και συντονισμένες σχέσεις μεταξύ κεντρικών και τοπικών κυβερνήσεων.

- Ανάθεση ή Εκπροσώπηση (Delegation)

Ο δεύτερος τύπος αφορά της ημιαυτόνομες υπό-μονάδες, όπως για παράδειγμα εταιρίες αστικών ή περιφερειακών αναπτυξιακών προγραμμάτων, στις οποίες ανατίθενται ορισμένες μορφές διακυβέρνησης βάσει νομοθεσίας ή μέσω συμβάσεων. Ο συγκεκριμένος τύπος αποκέντρωσης αποτελεί μια συνηθισμένη παραλλαγή της Εκχώρησης που αναφέρθηκε παραπάνω, ωστόσο περιλαμβάνει σημαντική ανάθεση εξουσιών και αρμοδιοτήτων. Η Ανάθεση (Delegation) αναφέρεται στη μεταβίβαση της λήψης αποφάσεων, της διοικητικής αρχής και της ευθύνης για προσεκτικά διατυπωμένα καθήκοντα, τα οποία είτε λειτουργούν υπό τον έμμεσο κυβερνητικό έλεγχο είτε είναι ημιανεξάρτητοι. Τυπικά, οι οργανισμοί αυτοί δεν ελέγχονται πλήρως από την κυβέρνηση, ωστόσο είναι νομικά υπόλογοι σε αυτή, όπως φερ 'ειπείν οι κρατικές επιχειρήσεις ή και εταιρίες αστικής ή περιφερειακής ανάπτυξης.

- Αποσυγκέντρωση (Deconcentration)

Ο τρίτος τύπος αποκέντρωσης αναφέρεται στις δευτερεύουσες μονάδες ή στις υπό-μονάδες κατώτερου επιπέδου, όπως περιφερειακά, επαρχιακά και τοπικά γραφεία, τα οποία υπόκεινται στη κεντρική διοίκηση ή στον εκάστοτε οργανισμό παροχής υπηρεσιών. Αυτός ο τρόπος ρύθμισης πολιτικών, οικονομικών και διοικητικών ζητημάτων αναφέρεται συχνά ως Αποσυγκέντρωση (Deconcentration) και περιλαμβάνει σε ελάχιστο βαθμό μεταβίβαση εξουσιών από το κυβερνητικό κέντρο προς της υφιστάμενες μονάδες. Ειδικότερα, ευθύνεται για έναν συγκεκριμένο αριθμό καθηκόντων, ο οποίος αποτελεί τον λιγότερο εκτεταμένο τύπο διοικητικής αποκέντρωσης και φαίνεται να υιοθετείται ως μοντέλο σε πιο αναπτυσσόμενες χώρες.

3.2.2 ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΩΡΙΑ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Στη περίπτωση που αναλύσουμε σε ένα πιο πρακτικό επίπεδο την προσαρμογή των μοντέλων αυτών πάνω στο κράτος της Λιβύης θα πρέπει αρχικά να θέσουμε ορισμένα κρίσιμα ερωτήματα. Θεωρείται η Λιβύη έτοιμη να προσαρμοστεί σε ένα μοντέλο αποκεντρωτικής διακυβέρνησης; Έχει δοκιμαστεί στο παρελθόν το φεντεραλιστικό σύστημα με επιτυχία; Και αν ναι, πληρούσε τις προϋποθέσεις; Παίζει ρόλο η χρονική στιγμή και η εκάστοτε τρέχουσα κατάσταση για την υιοθέτηση ενός τέτοιου μοντέλου με στόχο την ολοκλήρωση;

Όπως παρατηρείται, ο πρώτος τύπος Αποκέντρωσης, αυτός της Εκχώρησης φαίνεται να συμπεριλαμβάνει περισσότερα καθήκοντα και ρυθμίσεις που επιτρέπουν την διακλάδωση τους στις υπόλοιπες αρμόδιες μονάδες του ευρύτερου κρατικού φάσματος. Πιο συγκεκριμένα, εάν λάβουμε υπόψη τις φυλετικές διαφορές σε συνδυασμό με τον διπολισμό που επικρατεί σε κυβερνητικό επίπεδο, παρατηρούμε ότι η δημιουργία νέων διοικητικών μονάδων που δεν υπόκεινται σε άμεσο έλεγχο από τη κεντρική εξουσία ίσως έπαιξε σημαντικό ρόλο στη σταθεροποίηση ορισμένων ανισοτήτων. Ταυτόχρονα, η περιορισμένη έκταση κοινών εξουσιών στο συγκεκριμένο μοντέλο, αποδεικνύει ότι η κεντρική αρχή του κράτους μπορεί να διατηρείται συγκροτημένη με αποτέλεσμα να μην ελλοχεύει κίνδυνος για τυχόν κυβερνητική αστάθεια. Αποτέλεσμα των δύο αυτών παραγόντων είναι, ναι μεν οι αρμοδιότητες να εκχωρούνται σε

επίπεδο που όλες οι ομάδες πολιτών να νιώθουν ότι έχουν ένα όργανο να τους εκπροσωπεί και να το εμπιστεύονται αλλά να μην είναι εύκολο αυτές οι υπό-μονάδες να καταχραστούν μερίδα εξουσιών εις βάρος της κεντρικής κυβέρνησης. Σύμφωνα, άλλωστε, με το μοντέλο της Εκχώρησης (Devolution), όπως προαναφέρθηκε, η ύπαρξη αμοιβαία ωφέλιμων και συντονισμένων σχέσεων μεταξύ κεντρικών και τοπικών κυβερνήσεων είναι προαπαιτούμενο στοιχείο για την εύρυθμη λειτουργία αυτού του μοντέλου.

Η Εκχώρηση υπό την έννοια της τοπικής αυτοδιοίκησης παρόλο που δεν μπορεί να ανταποκρίνεται πλήρως και πάντα, ακόμη και σε δυτικές φιλελεύθερες δημοκρατίες, παρέχει ένα χρήσιμο πλαίσιο για αξιολόγηση και σύγκριση, διαχρονικά και μεταξύ χωρών. Εν συντομία, αυτά τα χαρακτηριστικά είναι: μια δημοκρατικά αντιπροσωπευτική και αυτόνομη πολιτική εξουσία, σαφής εντολή για την παροχή σημαντικών υπηρεσιών, ένα εταιρικό καθεστώς υπό την έννοια της συνεργασίας, με τη δυνατότητα του να μηνύει και να μηνύεται, δυνατότητα σύναψης συμβατικών ρυθμίσεων, διατήρησης ενός οικονομικού προϋπολογισμού, πρόσληψη προσωπικού, πρόσβαση σε επαρκή κεφάλαια, έλεγχο σε τοπικό εκτελεστικό και τεχνικό πρόσωπο, δυνατότητα άντλησης εσόδων αλλά και δυνατότητα επιβολής τοπικών κανονισμών. Αυτά τα χαρακτηριστικά θεωρούνται βασικά για την επίτευξη μιας αποτελεσματικής και τοπικά υπεύθυνης παροχής υπηρεσιών και σχετίζονται με τα οφέλη της δημοκρατικής διακυβέρνησης.⁸²

Όπως είναι αναμενόμενο, κάποιος μπορεί να διερωτηθεί για ποιο λόγο ένα αποκεντρωτικό σύστημα διακυβέρνησης θεωρείται ίσως η μοναδική λύση της διάσπασης της Υεμένης. Σε αυτό το σημείο, σύμφωνα με έρευνες που διεξήχθησαν ειδικότερα μετά την εξέγερση του 2011, έχει παρατηρηθεί ότι ο Συγκεντρωτισμός (Centralization) όσον αφορά του κρατικούς θεσμούς εμποδίζει την τοπική διακυβέρνηση και ανάπτυξη. Η συγκεντρωτική διαχείριση της ανάπτυξης έχει επιφέρει έναν σημαντικό αριθμό προκλήσεων, όπως μετανάστευση σε περιορισμένο αριθμό μεγάλων αστικών κέντρων για αναζήτηση εργασίας και επενδυτικών ευκαιριών, πίεση στους πόρους και τις υποδομές των μεγαλουπόλεων και εγκατάσταση πληθυσμών διαφορετικής προέλευσης σε εξίσου διαφορετικής ταυτότητας αστικές περιοχές, περεταίρω εμβάθυνση του εσωτερικού διχασμού ακόμη και περιφερειακές ή τοπικές αντιπαλότητες.⁸³ Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, κύριο πλήγμα της Λιβύης είναι η έλλειψη ενός σταθερού θεσμικού πλαισίου, το οποίο όχι μόνο δεν επωφελήθηκε εξαιτίας συγκεντρωτικών πολιτικών αλλά επιπλέον επιβαρύνθηκε

---

⁸² UNCDF, Taking Risks: Background Papers, September, 1999, p. 168, (βλ. προηγούμενο link)

⁸³ "Vision for Libya: towards prosperity, justice and strong State institutions - A rights-based socioeconomic vision and road map for sustainable development", Analysis, United Nations, 2021, διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/rights-based-socioeconomic-vision-road-map-foundational-development-libya-brochure-english.pdf>

εξαιτίας του λεγόμενου θεσμικού διαχωρισμού και της διαφθοράς. Πιο αναλυτικά οι πτυχές αυτού του θεσμικού διαχωρισμού περιλαμβάνουν τη θεσμική διάσπαση και έναν θεσμικό πλεονασμό, υπό την έννοια ότι δημιουργήθηκαν περιττοί και ανώφελοι θεσμοί. Η αναφορά αυτή γίνεται για λόγους προοικονομίας καθώς αυτή η διάσπαση δείχνει ότι θα αποτελέσει εμπόδιο σε μια μελλοντική ενοποιημένη κυβέρνηση, η οποία θα καλεστεί να αφομοιώσει όλους αυτούς τους θεσμούς αλλά και να διορθώσει την λειτουργία τους. Η διαφθορά από την άλλη πρόκειται για ακόμη μια θεσμική πρόκληση. Ειδικότερα για την οικοδόμηση της εθνικής οικονομίας εμπόδια στέκονται η διοικητική, η πολιτική και η οικονομική διαφθορά καθώς και η θεσμική εξάρτηση από τις ένοπλες ομάδες και την φυλετική προσήλωση.⁸⁴

3.3 ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Οι δύο μεγάλες εθνοτικές ομάδες που απαρτίζουν ως επί το πλείστον τον πληθυσμό της Λιβύης είναι οι Άραβες και οι Βέρβεροι. Οι Άραβες αποτελούν τον κυρίαρχο πληθυσμό τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και στη Βόρεια Αφρική και συγκεκριμένα έφτασαν στη Λιβύη τον 18ο αιώνα. Μέχρι τον 20ο αιώνα, είχαν προσηλυτίσει τους περισσότερους Βέρβερους στη Λιβύη με αποτέλεσμα η ενσωμάτωση και η κυριαρχία των Αράβων να μετατρέψει τη Λιβύη σε αραβικό έθνος. Οι Άραβες έχουν κάποιες ξεχωριστές ιδιότητες, όπως η αραβική γλώσσα, η ξεχωριστή αραβική κουλτούρα και η κοινή ισλαμική θρησκεία μεταξύ άλλων. Οι Βέρβεροι από την άλλη έχουν τις ρίζες τους στη Βόρεια Αφρική, των οποίων οι πρόγονοι μάλιστα ευδοκίμησαν στη Βόρεια Αφρική για περισσότερο από πέντε χιλιάδες χρόνια. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ένα μεγάλο μέρος των Βέρβερων στην αρχή αντιστάθηκε στον προσηλυτισμό στο Ισλάμ, ωστόσο οι περισσότεροι τελικά το ασπάστηκαν, συνήθως συνάπτοντας γάμους με τους Άραβες, με αποτέλεσμα τους σημερινούς λεγόμενους Άραβο-Βέρβερους. Ακριβώς όπως οι γνήσιοι Άραβες είναι και αυτοί Σουνίτες Μουσουλμάνοι με αποτέλεσμα σχεδόν ολόκληρος ο πληθυσμός της Λιβύης να έχει ως επί το πλείστον ομοιογένεια στο θρήσκευμα. Αξίζει να σημειωθεί ότι εξακολουθεί να υπάρχει ένας μικρός χριστιανικός πληθυσμός εντός του εθνοτικού κορμού στην Ανατολική Λιβύη ως και σήμερα, ωστόσο οι εβραϊκές κοινότητες πλέον δεν υφίστανται διότι μετά

---

⁸⁴ (βλ. προηγούμενη)

τις αντιεβραϊκές ταραχές το 1967 και τον πόλεμο μεταξύ του Ισραήλ και των αραβικών χωρών, όλοι οι Εβραίοι εγκατέλειψαν τη Λιβύη.⁸⁵

Όσον αφορά τη γλωσσική ταυτότητα της Λιβύης, παρά την εισβολή των Βεδουίνων στη Βόρεια Αφρική τον 11^ο αιώνα η οποία έφερε την αραβική γλώσσα στη Λιβύη, στα δυτικά βουνά της Λιβύης, η γλώσσα των Βέρβερων ομιλείται ακόμη κατά τόπους και απομεινάρια της παραμένουν στις νότιες οάσεις. Ωστόσο, η Λιβύη είναι σε μεγάλο βαθμό όπως είπαμε πολιτισμικά ομοιογενής σε αντίθεση με την Υεμένη. Οι πολίτες της μιλούν δημόσια μια χαρακτηριστική διάλεκτο της αραβικής ενώ τα σύγχρονα αραβικά διδάσκονται στα σχολεία και χρησιμοποιούνται στην κυβέρνηση και στις επιχειρήσεις. Στον πολιτισμό, τη γλώσσα και τη θρησκεία, η Λιβύη αποτελεί ένα αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου αραβικού κόσμου.⁸⁶

3.3.1 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ

Αφήνοντας πίσω την γενική εικόνα της Λιβύης σχετικά με την πολιτισμική της ταυτότητα, θα παρατηρήσουμε ακόμη μια φορά πόσο εύκολο είναι να εμπλακούν αναπόφευκτα οι θεσμοί με τις φυλές και ορισμένες πολιτισμικές πτυχές, όπως η θρησκεία. Αυτή, όπως και οι φυλές, δημιούργησε ανά τους αιώνες τη πολιτισμική ταυτότητα της χώρας και οι θεσμοί τυπικοί και άτυποι δημιουργήθηκαν επηρεαζόμενη από αυτή.

Η επιρροή που άσκησε και συνεχίζει να ασκεί η θρησκεία στα πλαίσια διαδικασίας οικοδόμησης της ειρήνης (peacebuilding process) και στη δημοκρατική μετάβαση στη Λιβύη συνδέεται άρρηκτα με τις συνολικές προσπάθειες ολοκλήρωσης του κράτους. Για να γίνει σε αυτό το σημείο όμως πιο ξεκάθαρη η εικόνα της θρησκευτικής ανάμειξης στα πολιτικά δρώμενα, απαραίτητη κρίνεται μια συνοπτική αναδρομή της κατάστασης που διαδραματίζεται τα τελευταία χρόνια όπου φέρονται ως παράδειγμα ορισμένες εξελίξεις που καταδεικνύουν τη σφαίρα επιρροής που έχει η θρησκεία, συγκεκριμένα το Ισλάμ. Τον Δεκέμβριο του 2015, εκπρόσωποι των δύο αντίπαλων κυβερνήσεων της Λιβύης - το «Ισλαμιστικό» GNC (General Nation Congress) και το αυτοαποκαλούμενο αστικό δημοκρατικό HoR (House of Representatives) – υπέγραψαν ειρηνευτική συμφωνία μέσω της οποίας αναδύθηκε μια νέα Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας, όπως

---

⁸⁵ World Atlas “What is the ethnic composition of Libya?” <https://www.worldatlas.com/articles/what-is-the-ethnic-composition-of-libya.html>

⁸⁶ Countries and their Cultures, <https://www.everyculture.com/Ja-Ma/Libya.html>

και ονομάστηκε, αλλά και ένα σύνολο εκπροσώπων για τον σχηματισμό Προεδρικού Συμβουλίου, με σκοπό οι τελευταίοι να ηγηθούν της νέας κυβέρνησης. Εντούτοις, ισχυρές ένοπλες ομάδες και από τις δύο πλευρές εναντιώθηκαν πλήρως της συμφωνίας, με απόρροια το μέλλον της νεοσύστατης κυβέρνησης να κριθεί αβέβαιο όπως και αποδείχθηκε.⁸⁷ Πέραν των αντικρουόμενων ένοπλων δυνάμεων, η πόλωση, καθώς ήταν αναπόφευκτο, εισέρευσσε περεταίρω εντός του εθνικού κορμού. Τα δύο κοινοβούλια, χρησιμοποιώντας τον θρησκευτικό λόγο και εμπλέκοντάς τον σε κοινωνικά, πολιτικά, οικονομικά, εθνικά και φυλετικά ζητήματα που απασχολούν το Λιβυκό κράτος, κατάφεραν να αποδυναμώσουν της νέα μορφή διακυβέρνησης. Για να γίνει πιο σαφής η πόλωση που δημιουργήθηκε, το GNC - διασπάστηκε το 2016 και πλέον μέλη της απαρτίζουν το Ανώτατο Συμβούλιο Επικρατείας – υποστηρίχθηκε του μεγάλου μούφτη, του ισχυρού στρατιωτικού συνασπισμού Libya Dawn, ενός συμπλέγματος φατριών, μελών της πολιτοφυλακής και φυλετικών ομάδων. Το HoR, εν αντιθέσει, καθοδηγούμενο έως και σήμερα από τον στρατηγό Haftar και χαιρόντας υποστήριξης του στρατιωτικού συνασπισμού Libya Dignity, μη ισλαμιστές του κινήματος Madani (ή αλλιώς Madni), ηγέτες ανατολικών φυλών και διάφορων πρώην στρατιωτικών ομάδων. Πηγαίνοντας ακόμη πιο πίσω χρονικά, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μετά την κατάληψη της εξουσίας το 1969, ο τότε συνταγματάρχης M. Gaddafi προσπάθησε με κάθε μέσο να ξεριζώσει θρησκευτικούς θεσμούς και νόμους και να εκμηδενίσει κάθε δυνατότητα οποιασδήποτε θρησκευτικής εξουσίας να σφετεριστεί την δική του. Παρά τις χρόνιες προσπάθειές του, στο κενό που δημιουργήθηκε χάρη σε αυτές εισχώρησε ο εξτρεμισμός.⁸⁸ Ερχόμενοι ξανά στο κοντινό 2015, θα παρατηρήσουμε ότι τα Ηνωμένα Έθνη κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες, μεσολαβώντας για μια συμφωνία μεταξύ των κυβερνήσεων μέσω διαπραγματεύσεων. Ωστόσο, ισχυρές ηγετικές μορφές θρησκευτικού χαρακτήρα - ιδίως ο μεγάλος μούφτης - αλλάζουν συνεχώς τις πολιτικές του προτιμήσεις, άλλοτε υποστηρίζοντας και άλλοτε καταγγέλλοντας οποιαδήποτε ειρηνευτική διαδικασία αλλά και το GNA.⁸⁹

Οι διαδικασίες ειρήνευσης έως και σήμερα δεν έχει φτάσει στο επιθυμητό σημείο που επιθυμεί η διεθνής κοινότητα. Εν αναμονή εκλογών και της εξόδου από τον εμφύλιο πόλεμο, διαμορφώνεται μια μετέωρη συνθήκη στη χώρα της Λιβύης εξαιτίας των εσωτερικών αντιπαραθέσεων της μεταβατικής κυβέρνησης και του αυθαίρετου νομοθετικού πλαισίου των εκλογών της 24^{ης} Δεκεμβρίου 2021. Κρίσιμο ερώτημα πέραν της εκλογικής διαδικασίας και της

---

⁸⁷ Rana Jawad, "Libya Conflict: Rival Lawmakers Sign Deal in Morocco", BBC News, December 17, 2015, διαθέσιμο στο: www.bbc.com/news/world-africa-35121414

⁸⁸ Palwalsha L. Kakar & Zahra Langhi, "Libya's Religious sector and Peacebuilding efforts", Report, United States Institute of Peace, Peaceworks No.124, First published 2017, διαθέσιμο στο:

<https://www.usip.org/sites/default/files/2017-10/pw124-libya-religious-sector-and-peacebuilding-efforts.pdf>

⁸⁹ (βλ. προηγούμενη)

ανάδειξης μια νέας κυβέρνησης, το πρόβλημα που φαίνεται να συνεχίζει να υπάρχει είναι η απουσία υποψηφιότητας ικανής να εκπροσωπήσει μια νέα ενότητα της Λιβύης. Συμπέρασμα των παραπάνω, όπως αποδεικνύεται, είναι ότι η χώρα βρίσκεται σε ένα αδιέξοδο λόγω ενός συνόλου προβλημάτων, το οποίο θέτει το ερώτημα του ενοτισμού και του προσανατολισμού. Άλλωστε, βασικοί παράγοντες για ακόμη μια φορά θα είναι τα πολιτικά ρεύματα και το πόσο αυτά θα επηρεάσουν την Κυβέρνηση της Τρίπολης. Σε ποιο βαθμό η Μουσουλμανική Αδελφότητα θα γίνει λάβαρο για την νέα κυβέρνηση και ταυτόχρονα πολιτική απειλή για τον Haftar και τους συμμάχους του; Τέλος, να τονιστεί ότι το πολιτικό Ισλάμ δεν έχει υποστηρικτές μόνο εσωτερικούς δρώντες, ακόμη τείνει να προσελκύει εξωτερικούς παίκτες, όπως την Τουρκία και το Κατάρ, συμβάλλοντας παραπάνω στον φαύλο κύκλο του εμφυλίου και των ατέρμονων προσπαθειών για ενότητα.⁹⁰

---

⁹⁰ “Λιβύη – Εύθραυστη ισορροπία και γεωπολιτικά παιχνίδια λίγο πριν τις εκλογές”, Το Βήμα, Τρίτη 14 Δεκεμβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2021/11/13/world/livyi-eythraysti-isorropia-kai-geopolitika-paixnidia-ligo-prin-tis-ekloges/>

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ύπαρξη κρατικής αστάθειας ελλείπει θεσμών, σε συνδυασμό με περιφερειακές ή τοπικές συγκρούσεις τείνει να προσελκύει εξωτερικούς παράγοντες και δυνάμεις με αποτέλεσμα να αυξάνεται ακόμη περισσότερο ο αριθμός των συγκρούσεων. Στην περίπτωση της Υεμένης οι εξελίξεις ακολουθούν την συγκεκριμένη πορεία, με αποτέλεσμα η υιοθέτηση ενός φεντεραλιστικού μοντέλου διακυβέρνησης με στόχο την ολοκλήρωση του κράτους να απομακρύνεται ολοένα και περισσότερο, εφόσον η υιοθέτηση του προαπαιτεί σε πρώτο στάδιο αποκλιμάκωση των συγκρούσεων και ενιαίας άσκησης εξουσίας που θα έχει ρόλο διαιτησίας ανάμεσα στις περιφέρειες και θα επιβάλλει την βούλησή της⁹¹.

Μια άλλη επικρατούσα θεωρία υποστηρίζει ότι το μοντέλο του φεντεραλισμού μπορεί να λειτουργήσει ως θεσμικός μηχανισμός επίλυσης συγκρούσεων μόνο εάν οι ρυθμίσεις του έχουν σχεδιαστεί για να παραμείνουν σε ισχύ για το άμεσο μέλλον. Τέτοιες διευθετήσεις μπορεί να αντιπροσωπεύουν μόνο μια “ισορροπία στην κόψη του ξυραφιού” μεταξύ της εθνικής κυβέρνησης και των αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων. Τέτοιοι ευαίσθητοι συμβιβασμοί μπορούν εύκολα να υπονομευθούν λόγω της έλλειψης εμπιστοσύνης μεταξύ των μερών, περιορίζοντας την πίστη τους στην ικανότητα των προσυμφωνημένων ρυθμίσεων να τηρηθούν με την πάροδο του χρόνου. Στην περίπτωση της Υεμένης, οι εξωτερικές δυνάμεις παίζουν ζωτικής σημασίας ρόλο στην εμπιστοσύνη των εγχωρίων μελών. Αυτό συμβαίνει διότι τα επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό και όπως φαίνεται έχουν συντελέσει στην περεταίρω απομάκρυνσή τους. Επομένως, πρέπει να αναλογιστούμε εκ των προτέρων κατά πόσο ρεαλιστικό είναι, οι δυνάμεις Houthis όντας επηρεασμένοι από έναν εξωτερικό παράγοντα όπως το Ιράν να γεφυρώσουν τις διαφορές τους με τις κυβερνητικές δυνάμεις του Προέδρου Hadi ή αυτές του αποσχιστικού κινήματος STC αντιστοίχως υποστηριζόμενες από τη Σαουδική Αραβία και τα ΗΑΕ⁹² να πράξουν αναλόγως.

Καταλήγοντας σε ένα γενικότερο συμπέρασμα, μια εγγενής αστάθεια φαίνεται να συνοδεύει το μοντέλο του Φεντεραλισμού,⁹³ η οποία αυξάνεται όταν χρησιμοποιείται ως εργαλείο για την

---

⁹¹ Ajoury Antoine, “*Le fédéralisme au Yémen, une solution alléchante qui n’en est pas une*” (L’Orient Le Jour, 2016), διαθέσιμο στο: <https://www.lorientlejour.com/article/977745/le-federalisme-une-solution-allechante-qui-nen-est-pas-une.html>

⁹² Porter Gareth, “*The media misses the point on ‘proxy war’*” (Middle East Eye, 2015), διαθέσιμο στο: <https://www.middleeasteye.net/opinion/media-misses-point-proxy-war>

⁹³ Walsh Dawn, “*Le fédéralisme dans les sociétés post-conflit*” (Centre D’analyse Politique - Constitution Fédéralisme, 2019), διαθέσιμο στο: <https://capcf.uqam.ca/veille/le-federalisme-dans-les-societes-post-conflit/>

επίλυση των συγκρούσεων. Ωστόσο, κάθε μορφή κοινωνικής οργάνωσης φέρει τις δικές της αντιφάσεις. Οι προκλήσεις που αποδυναμώνουν τη χρήση εγγυήσεων για την εδραίωση του φεντεραλισμού ενδέχεται να υποδηλώνουν ότι αυτό το μοντέλο διακυβέρνησης δεν πρέπει να χρησιμοποιείται ως εργαλείο για την επίλυση των συγκρούσεων, παρόλο που συχνά αντιπροσωπεύει τη μοναδική αποδεκτή λύση από κράτη ή ομάδες που επιδιώκουν αυτονομία. Με αυτόν τον τρόπο, είναι σημαντικό οι ερευνητές να κατανοήσουν καλύτερα πώς μπορεί να αντιμετωπίζεται η αστάθεια και πώς μπορούν να ξεπεραστούν τα εμπόδια που υπονομεύουν αυτές τις εγγυήσεις.

Μια εύλογη ερώτηση σε αυτό το σημείο θα ήταν, τι ακριβώς είναι μια φεντεραλιστική διακυβέρνηση σε πρακτικό επίπεδο; Το πρόβλημα που δημιουργείται στην απάντηση είναι ότι ο Φεντεραλισμός αποτελεί μια πιο γενική ιδέα, με αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει ένα μοναδικό και απόλυτο μοντέλο εφαρμογής για να ακολουθήσει μια ομοσπονδιακή κυβέρνηση. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν τόσα ομοσπονδιακά συστήματα όσα και οι χώρες που εφαρμόζουν τον Φεντεραλισμό. Για τη δημιουργία τέτοιων συστημάτων υπήρξαν δύο τύποι “οδηγών”. Ο πρώτος, ο οποίος μέχρι σήμερα θεωρείται και ο πιο διαδεδομένος, εμφανίζεται σε ένα πλαίσιο όπου μικρές περιφερειακές κυβερνήσεις ή κράτη αποφασίζουν να ενωθούν με στόχο τη συσσώρευση οικονομικών συμφερόντων και συμφερόντων ασφαλείας. Τέτοια παραδείγματα είναι πολλές πρώην αποικίες του Ηνωμένου Βασιλείου, όπως ο Καναδάς, η Νιγηρία, οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής κ.α. Το δεύτερο και πιο πρόσφατο κύμα υιοθέτησης του Φεντεραλισμού, του οποίου η Υεμένη αλλά και η Λιβύη είναι σε σημαντικό βαθμό μέρος, εμφανίστηκε γενικά ως αντίδραση σε ένα προηγούμενο σύστημα συγκεντρωτικής διακυβέρνησης, το οποίο ωφέλησε συγκεκριμένες πολιτικές, εθνοτικές και φυλετικές ομάδες. Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονιστεί επανειλημμένως ότι, εντός αυτού του πλαισίου, η μετάβαση στο συγκεντρωτική σε ομοσπονδιακή διακυβέρνηση λαμβάνει χώρα ως μέρος μια διαδικασίας μετασυγκρουσιακής ή κατά τη διαδικασία ειρηνευτικών προσπαθειών (peace-building process), με στόχο τη δημιουργία σταθερότητας και προώθησης της εθνικής ενότητας σε πολιτικά ή εθνικά πολωμένα περιβάλλοντα, όπως συνέβη σε μετα-αποικιακά αφρικανικά κράτη ή πρώην κράτη μέλη της Σοβιετικής Ένωσης.⁹⁴

Εξίσου πρέπει σε τελικό στάδιο να τονιστεί ότι η έννοια του Φεντεραλισμού και η έννοια της Αποκέντρωσης αποτελούν ξεχωριστά μοντέλα και έχουν διαφορές μεταξύ τους. Ο

---

⁹⁴ Peter Salisbury, “Federalism, conflict and fragmentation in Yemen”, Saferworld, Report, October 2015, P.4, διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/federalism-conflict-and-fragmentation-in-yemen-2.pdf>

Φεντεραλισμός συχνά - αν όχι πάντα – υιοθετείται με κίνητρο την ανάγκη να δοθεί λύση σε προβλήματα διαίρεσης όπου προκύπτουν προβλήματα σε διάκριτες ομάδες εντός της κοινωνίας. Ο Φεντεραλισμός μπορεί να δημιουργήσει εθνική συνοχή και να αποτρέψει τη διάλυση ενός κράτους, μέσω της αναγνώρισης για διευθέτηση των πολιτικών διαφορών. Συνέπεια αυτού, ωστόσο, είναι ότι μία από τις πρωταρχικές ανησυχίες στα ομοσπονδιακά συστήματα είναι η νομική σχέση μεταξύ των επιπέδων διακυβέρνησης (δηλαδή της κεντρικής κυβέρνησης και των περιφερειακών κυβερνήσεων) και η κατανομή αρμοδιοτήτων ή εξουσιών μεταξύ της κεντρικής και της περιφερειακής κυβέρνησης.⁹⁵ Η Αποκέντρωση, από την άλλη πλευρά, ασχολείται λιγότερο με την ικανοποίηση των εκκλήσεων για περιφερειακή αυτονομία. Αντιθέτως, η αποκέντρωση αφορά πρωτίστως την αύξηση της αποτελεσματικότητας με την οποία παρέχονται οι υπηρεσίες, συνήθως σε τοπικό ή δημοτικό επίπεδο. Αυτό δεν υποδηλώνει ότι ένα αποκεντρωμένο ενιαίο κράτος θα παρέχει υπηρεσίες πιο αποτελεσματικά από ένα ομοσπονδιακό κράτος, απλώς επισημαίνεται ο κύριος στόχος της αποκέντρωσης ο οποίος είναι η βελτίωση της παροχής υπηρεσιών και η πολιτική ευθύνη σε τοπικό επίπεδο, παρά οι ευρύτεροι κοινωνικοπολιτικοί στόχοι που αφορούν τα ομοσπονδιακά συστήματα.⁹⁶

Κλείνοντας, οποιαδήποτε μελλοντική πολιτική διευθέτηση που άξονα της έχει ένα μοντέλο Φεντεραλισμού ή την Αποκέντρωση ή έναν συνδυασμό και των δύο, θα πρέπει να λάβει υπόψη ότι εκ των προτέρων απαραίτητες κρίνονται ορισμένες διαδικασίες. Ειδικά σε διαφορετική περίπτωση ο κίνδυνος για περαιτέρω πόλωση των μερών εγκυμονεί. Η Λιβύη και η Υεμένη, έχοντας επέλθει σε μια παρόμοια κατάσταση διάσπασης και έχοντας λανθασμένα αποπειραθεί στο παρελθόν να υιοθετήσουν ένα ομοσπονδιακό μοντέλο διακυβέρνησης, κρίνεται απαραίτητο να ενεργήσουν πρώτα βάσει αυτών των προϋποθέσεων:⁹⁷

- Παροχή βασικών υπηρεσιών και οικονομική ενίσχυση σε τοπικό επίπεδο
- Εκκίνηση συζητήσεων περί αποκέντρωσης, με στόχο την αποφυγή των λαθών της μεταβατικής περιόδου. Οι συζητήσεις αυτές είναι μείζονος σημασίας, ιδιαίτερα σε επαρχιακό επίπεδο, πριν ή παράλληλα με τον εθνικό διάλογο. Οποιαδήποτε μορφή Φεντεραλισμού πρέπει να γίνει πλήρως κατανοητή από όλο το ευρύτερο κοινωνικό φάσμα.

---

⁹⁵ “Decentralization in Unitary States”, Constitutional Frameworks for the Middle East and North Africa, 2014, p.25-26, διαθέσιμο στο: https://constitutionnet.org/sites/default/files/decentralization_report.pdf

⁹⁶ (βλ. προηγούμενη)

⁹⁷ Peter Salisbury, “Federalism, conflict and fragmentation in Yemen”, Saferworld, Report, October 2015, P.4, (βλ. 94)

- Αποφυγή κοινωνικών αποκλεισμών με εκπροσώπηση όλων των κοινοτήτων και ομάδων.
- Κοινή συμφωνία με όλες τις περιφερειακές και τοπικές οντότητες για μια συγκεκριμένη μέθοδο επίλυσης διαφορών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Κουσκουβέλης Ηλίας Ι., “Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις”, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2007
- Ήφαιστος Π., “Θεωρία Διεθνούς και Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης”, Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα, 2009
- Χρυσοχόου Δημήτρης Ν, “Θεωρία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης”, Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2015

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Haas Ernst, “*The Uniting of Europe*”, Stanford USA: Originally published by Stanford University Press: 2nd edition, 1958, διαθέσιμο στο: <https://www.europarl.europa.eu/100books/file/EN-H-BW-0038-The-uniting-of-Europe.pdf>
- Weiner Myron, “*Political Integration and Political Development*”, California: Wadsworth Publishing, 1967
- Taylor Michael, “*Community, Anarchy and liberty*”, Cambridge and New York: Cambridge University Press, 1982, διαθέσιμο στο: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/003232928201100420>
- G. Voskopoulos, “Transatlantic relations and European Integration-Realities and Dilemmas”, The ICFAI University Press, 2007
- Harb Mona, Atallah Sami, “*Local Governments and Public Goods: Assessing Decentralization in the Arab World*”, The Lebanese Center of Policy Studies, 2015, διαθέσιμο στο: https://www.lcps-lebanon.org/publications/1446627069-1443012809-decentralisation_latin_web.pdf

- Edward L. Rubin & Malcolm Feeley, “*Federalism: Some Notes on A National Neurosis*”, 41 UCLA L. REV. 903, 910, 1994, διαθέσιμο στο: <https://lawcat.berkeley.edu/record/1115051>
- See Frank B. Cross, “*The Folly of Federalism*”, 24 CARDOZO L. REV. 1, 2, 2002
- See Roderick M. Hills, Jr., “*Is Federalism Good for Localism? The Localist Case for Federal Regimes*”, abstracted from Journal of Law and Politics 21(Spring/Summer2005) J.L. & POL. 187, 190–91, 2005
- Heinze Marie-Christine, “*Yemen and the Search for Stability Power, Politics and Society after the Arab Spring*”, Bloomsbury Collections, Chapt. 13, 2019, διαθέσιμο στο: <https://www.bloomsburycollections.com/book/yemen-and-the-search-for-stability-power-politics-and-society-after-the-arab-spring/ch13-can-federalism-save-the-yemeni-state?from=search>

REPORTS

- Schmitz Charles, “*Understanding the Role of Tribes in Yemen*”, Combating Terrorism Center, Report, Volume 4, Issue 10, 2011, διαθέσιμο στο: <https://ctc.usma.edu/understanding-the-role-of-tribes-in-yemen>
- Peter Salisbury, “Federalism, conflict and fragmentation in Yemen”, Saferworld, Report, October 2015, P.7, διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/federalism-conflict-and-fragmentation-in-yemen-2.pdf>
- Baron Adam, Cummings Andrew, Salmon Tristan, Al-Madhaji Maged, “*The Essential Role of Local Governance in Yemen*”, Report, Adam Smith International, 2016, διαθέσιμο στο: <https://sanaacenter.org/publications/main-publications/3770>
- Gaston Erica, “*Process Lessons Learned in Yemen’s National Dialogue*” (United States Institute of Peace, Special Report No. 342, 2014), διαθέσιμο στο: https://www.usip.org/sites/default/files/SR342_Process-Lessons-Learned-in-Yemens-National-Dialogue.pdf

- “*Decentralization in Unitary States*”, Report, Constitutional frameworks for the Arab States Region, 2014
- Research Report by Clingendael Institute, Netherlands Institute of International Relations, “*Libyan tribes in the shadows of war and peace*”, February 2019, διαθέσιμο στο: https://www.clingendael.org/sites/default/files/2019-02/PB_Tribalism.pdf
- Palwalsha L. Kakar & Zahra Langhi, “*Libya’s Religious sector and Peacebuilding efforts*”, Report, United States Institute of Peace, Peaceworks No.124, First published 2017, διαθέσιμο στο: <https://www.usip.org/sites/default/files/2017-10/pw124-libya-religious-sector-and-peacebuilding-efforts.pdf>
- Peter Salisbury, “*Federalism, conflict and fragmentation in Yemen*”, Saferworld, Report, October 2015, P.4, διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/federalism-conflict-and-fragmentation-in-yemen-2.pdf>
- “*Decentralization in Unitary States*”, Constitutional Frameworks for the Middle East and North Africa, 2014, p.25-26, διαθέσιμο στο: https://constitutionnet.org/sites/default/files/decentralization_report.pdf

ARTICLES

- Alemante G. Selassie, “*Ethnic Federalism: Its Promise and Pitfalls for Africa*”, 28 Yale Journal of International Law, 51-107, p.51, 56–58, 2003, διαθέσιμο στο: <https://scholarship.law.wm.edu/facpubs/88/>
- David Wippman, “*International Law and Ethnic Conflict on Cyprus*”, Juss, Satvinder S., "International Law & Ethnic Conflict, by David Wippman, 1998, Indiana Journal of Global Legal Studies: Vol. 6: Issue 1, Article 15.,173, n.220, διαθέσιμο στο: <https://www.repository.law.indiana.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1156&context=ijgl>
- Cameron Glenn, “Who are Yemen’s Houthis?”, Article, Wilson Center, April 29, 2015, διαθέσιμο στο: <https://www.wilsoncenter.org/article/who-are-yemens-houthis>

- Al-Rawhani Osamah, “*A Strong Central State: A Prerequisite for Effective Local Governance in Yemen*”, Arab Reform Initiative, 2019, διαθέσιμο στο: <https://www.arab-reform.net/publication/a-strong-central-state-a-prerequisite-for-effective-local-governance-in-yemen/>
- World Atlas, “*What is the Ethnic Composition of Yemen?*”, διαθέσιμο στο: <https://www.worldatlas.com/articles/what-is-the-ethnic-composition-of-yemen.html>
- Adam Baron, “*Mapping the Yemen Conflict, A multimedia exploration of Yemen’s multi-faceted civil war*”, Middle East and North Africa, European Council on Foreign Relations, 19 October 2015, διαθέσιμο στο: <https://ecfr.eu/special/yemen/>
- Fondation pour la recherche stratégique: La structure tribale en Libye: “*Facteur de fragmentation ou de cohésion?*”, Observatoire du monde arabo-musulman et du Sahel, Mohammed Ben Lamma, 20 Septembre 2017, διαθέσιμο στο: <https://www.frstrategie.org/programmes/observatoire-du-monde-arabo-musulman-et-du-sahel/structure-tribale-libye-facteur-fragmentation-cohesion-2017>
- Arab Research and Advocacy Bureau: “*The Libyan conflict is not a tribal conflict*”, Satha Sbeta, διαθέσιμο στο: <https://arabbureau.org/2016/05/26/the-libyan-conflict-is-not-a-tribal-conflict/>
- Rebecca Richards, “*Challenging the Ideal: Traditional Governance and the Modern State in Somaliland*”, University of Bristol, January 2009, διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/260095566_Challenging_the_Ideal_Traditional_Governance_and_the_Modern_State_in_Somaliland
- World Atlas “*What is the ethnic composition of Libya?*” <https://www.worldatlas.com/articles/what-is-the-ethnic-composition-of-libya.html>
- Walsh Dawn, “*Le fédéralisme dans les sociétés post-conflit*” (Centre D'analyse Politique - Constitution Fédéralisme, 2019), διαθέσιμο στο: <https://capcf.uqam.ca/veille/le-federalisme-dans-les-societes-post-conflit/>

PRESS

- Naylor Hugh, “*Yemen’s tribal confederations*”, The National News, 2012, διαθέσιμο στο: <https://www.thenationalnews.com/world/mena/yemen-s-tribal-confederations-1.391643>
- Naylor Hugh, “*A key player in Yemen’s political chaos? A strongman ousted in 2012*”, The Washington Post, 2015, διαθέσιμο στο: https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/a-key-player-in-yemens-political-chaos-a-strongman-ousted-in-2012/2015/02/10/15ff6a9c-b124-11e4-bf39-5560f3918d4b_story.html
- Kasinof Laura, “*Yemeni City Feeds Unrest’s Roots*”, The New York Times, 2011, διαθέσιμο στο: <https://www.nytimes.com/2011/02/26/world/middleeast/26yemen.html>
- Aljazeera, “*Yemen to Become six-region federation*”, AlJazeera News, 2014, διαθέσιμο στο: <https://www.aljazeera.com/news/2014/2/10/yemen-to-become-six-region-federation>
- Reuters Staff, “*Yemen’s president, separatists announce new power-sharing government*”, 2020 Candidate Slideshows, 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security/yemens-president-separatists-announce-new-power-sharing-government-idUSKBN28S2P5>
- “*Tribalism in Post-Revolution Libya*”, Nuruddin Farah, November 4, 2015, διαθέσιμο στο: <https://bravenewlibya.wordpress.com/2015/11/04/tribalism-in-post-revolution-libya/>
- Rana Jawad, “*Libya Conflict: Rival Lawmakers Sign Deal in Morocco*”, BBC News, December 17, 2015, διαθέσιμο στο: www.bbc.com/news/world-africa-35121414
- “*Λιβύη – Εύθραυστη ισορροπία και γεωπολιτικά παιχνίδια λίγο πριν τις εκλογές*”, Το Βήμα, Τρίτη 14 Δεκεμβρίου 2021, διαθέσιμο στο: <https://www.tovima.gr/2021/11/13/world/livyi-eythraysti-isorropia-kai-geopolitika-paixnidia-ligo-prin-tis-ekloges/>
- Ajoury Antoine, “*Le fédéralisme au Yémen, une solution alléchante qui n’en est pas une*” (L’Orient Le Jour, 2016), διαθέσιμο στο: <https://www.lorientlejour.com/article/977745/le-federalisme-une-solution-allechante-qui-nen-est-pas-une.html>
- Porter Gareth, “*The media misses the point on ‘proxy war’* (Middle Easy Eye, 2015), διαθέσιμο στο: <https://www.middleeasteye.net/opinion/media-misses-point-proxy-war>

ANALYSIS

- Al-Dawsari Nadwa, “*Yemen’s tribes face the Houthis all alone*”, Middle East Institute, 2020, διαθέσιμο στο: <https://www.mei.edu/blog/yemens-tribes-face-houthis-all-alone>
- Arturo Vavrelli, Istituto per gli studi di Politica Internazionale, Analysis No. 172 “*The role of Tribal Dynamics in the Libyan Future*”, P.9, May 2013, διαθέσιμο στο: https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/analysis_172_2013.pdf
- “*Vision for Libya: towards prosperity, justice and strong State institutions - A rights-based socioeconomic vision and road map for sustainable development*”, Analysis, United Nations, 2021, διαθέσιμο στο: <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/rights-based-socioeconomic-vision-road-map-foundational-development-libya-brochure-english.pdf>

ΧΑΡΤΕΣ

- Χάρτης 1, διαθέσιμος στο: https://www.acaps.org/what-we-do/maps-and-infographics?acaps_mode=advanced&fbclid=IwAR0nn_MdvfcYmwxq5XmZSlkUqXZ2g8V1nTSN9G5RsJsJLYjAp5kDpRh5Psc

PAPERS

- Nadwa Al-Dawsari, “Tribal Governance and Stability in Yemen”, The Carnegie Papers, Carnegie Endowment for International Peace, Middle East 2012, διαθέσιμο στο: https://carnegieendowment.org/files/yemen_tribal_governance.pdf
- Sarah Phillips, “*Yemen: On the Brink. What Comes Next in Yemen? Al-Qaeda, the Tribes, and State-Building*”, Carnegie Paper Series, Number 107, 2010, διαθέσιμο στο: https://carnegieendowment.org/files/yemen_tribes1.pdf
- The Existence of Al-Urf (Social Tradition) in Islamic Law Theory, Ansari Yamamah, Faculty of Shari’ah, State Islamic University (UINSU, Medan), Indonesia, διαθέσιμο στο: [https://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol.%2021%20Issue12/Version-7/I2112074348.pdf](https://www.iosrjournals.org/iosr-jhss/papers/Vol.%202021%20Issue12/Version-7/I2112074348.pdf)
- “Decentralization: A Sampling of Definitions”, United Nations Development Programme. October 1999. P.2-3, διαθέσιμο στο: http://web.undp.org/evaluation/evaluations/documents/decentralization_working_report.PDF

DATA

- Fragile States Index, “Global Data”, Washington, DC, 2018, διαθέσιμο στο: <https://fragilestatesindex.org/data/>
- *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*, Minority Rights Group International, Yemen, διαθέσιμο στο: <https://minorityrights.org/country/yemen/>
- Countries and their Cultures, <https://www.everyculture.com/Ja-Ma/Libya.html>